

NATIONALEKONOMISKA FÖRENINGENS

sammanträde onsdagen den 12 januari 1972

Ordförande: Direktör *Stig Svensson*

ÅRETS STATSVERKSPROPOSITION

Ordföranden:

Jag ber att få förklara Nationalekonomiska föreningens första sammanträde för året öppnat.

Föreningens ordförande, Assar Lindbeck, upprätthåller numera som bekant en professur i internationell ekonomi. Han befinner sig i dag i tjänsteuppdrag utomlands. Det har därför fallit på min lott att leda dagens förhandlingar.

Min första uppgift är att hälsa de många deltagarna med vår finansminister i spetsen välkomna. Att så många hörsammat kallelsen till denna Nationalekonomiska föreningens stora begivenhet tillskriver vi i mycket hög grad Gunnar Sträng. Intresset för att höra honom även i dessa sammanhang är uppenbarligen mycket stort. Till detta kan vi väl också lägga ett allmänt och ganska lättförklarat ökat intresse för de ekonomiska sammanhangen.

Enligt de statistiska undersökningar som vi företagit är det sjuttonde gången i följd som Gunnar Sträng framträder inför föreningen i samma ärende. Det sades i fjol av föreningens ordförande att statsrådet Sträng skulle ha möjlighet att detta år komma på samma plats som en av hans företrädare, nämligen Ernst Wigforss. En närmare kollationering visar emellertid att rekordet redan är slaget med kvälens framträdande. Gunnar Sträng har alltså ett rekord som det torde bli svårt för någon att överträffa.

På föreningens vägnar ber jag att få hälsa finansministern hjärtligt välkommen och överlämnar genast ordet till honom.

— / —

Finansminister Gunnar Sträng:

Ärade åhörare! Om jag verkar särskilt intressant i röstläget i dag beror det inte på att budgeten är speciellt intressant, utan det beror

på att jag har pratat så pass mycket att det i kombination med en influensasläng satt sig på stämbanden. Det är den banala sanningen!

Är den här budgeten också banal? Slutsatsen av vad jag läst i tidningarna under de senaste dagarna skulle väl vara att den är tämligen vardaglig och tämligen banal. Därför är det så mycket mer överraskande att vi i kväll fyllt denna sal till sista plats. Jag är både glad och överraskad, och jag utgår ifrån att ni allesammans saknar television och radio — det finns inte gärna någon annan förklaring till att ni sitter här.

När jag nu skall presentera den nya statsverkspropositionen är det väl inte överraskande om jag börjar med att kommentera det gångna året — 1971 — som varit ett år vilket i alla avseenden framstår som ett onormalt år, vilket väsentligen skiljer sig från de övriga sexton år under vilka jag har talat i Nationalekonomiska föreningen.

För det första har vi dragits med en arbetslöshet som statistiskt har varit ovanligt stor. För det andra har vi bakom oss ett år under vilket vi praktiskt taget inte hade någon ekonomisk tillväxt. I försörjningsplanen redovisas tillväxten till några tiondels procent. Det kan kanske så småningom bli en halv procent eller möjligen en procent. Men under alla förhållanden är det dåligt; vi har vant oss vid en tillväxt på 3 à 4 procent, och något år när det varit riktigt bra har tillväxten t.o.m. varit 5 procent. För det tredje har vi bakom oss ett år med sjunkande investeringar, om man väger samman industriinvesteringar, offentliga investeringar och bostadsinvesteringar. Vi har under fjolåret inte heller ökat vår personliga konsumtion, d.v.s. vår levnadsstandard — om man nu skall mäta levnadsstandard enbart i vad privatpersoner konsumerar. Även i detta avseende var det alltså ett skvalt år.

Men ingen mulen dag utan en liten solstrimma. Det fanns några ljusa inslag i fjolårets ekonomi. Först och främst lyckades vi hålla exporten hyggligt uppe, samtidigt som importen stod praktiskt taget oförändrad. Det senare förklaras delvis av att vi konsumerade av de stora lagertillgångarna. Detta gav oss ett bra överskott i både handelsbalansen och i bytesbalansen. Vi fick också möjligheter att förstärka vår valutakassa. Om jag ser närmare på investeringsnedgången finner jag att den inte är likartad över hela linjen. Industrin visade en uppgång i sina investeringar — jag föreställer mig att den i första hand ligger på den större industrin — med cirka 5 procent. Mer kan man knappast begära. Att investeringarna totalt minskade har sin förklaring framför allt däri att kommunernas investerings-

aktivitet låg så lågt. Försörjningsplanen för fjolåret redovisar för kommunerna en nedgång på i runt tal 11 procent. Med all respekt för den statistiska expertisen har jag svårt att bli övertygad om den siffran. Det är möjligt att vi längre fram får räkna med — jag hoppas på det — någon korrigering på den punkten. Vi är vana vid en investeringsexpansion på den kommunala sidan som regelmässigt ligger på 10 procent varje år — så har det varit under hela 1960-talet.

Överskottet i handelsbalansen låg på nära 2 miljarder. Även om jag till detta lägger tjänstetransaktionerna, d.v.s. det valutautflöde som uppstår på grund av vår år från år ökade utvecklingshjälp och på grund av att svenska folket så framgångsrikt undersöker badvattenstemperaturen på Kanarieöarna, kommer man fram till ett överskott i bytesbalansen på nära 800 miljoner kronor. Förstärkningen av valutakassan under förra året låg alltså på 1,2 miljarder.

Detta är så välgörande att jag har anledning att understryka det. Det är ett känt faktum att i ett utvecklat industriland som vårt är balansen i de utrikes betalningarna den helt avgörande faktorn för att samhället skall utvecklas och den ekonomiska tillväxten fortsätta. Har man inte den balansen och en ordentlig valutakassa har man inte heller möjligheter att föra en framgångsrik arbetsmarknadspolitik. Vi vill nämligen ta hand om de arbetslösa och sätta dem i arbete, om arbetsmarknaden i övrigt inte efterfrågar arbetskraft. Vi tillämpar då den metoden att de som kommer i arbete genom det offentliga försorg får sina reguljära löner, varför köpkraften inom folkhushållet i stort sett uppehålls även under en lågkonjunktur. Har vi 25 000 à 30 000 arbetslöshetsförsäkrade arbetslösa — kanske siffran är något högre — är det inte utan vidare givet att det ger en klar nedgång i efterfrågan. De flesta är numera arbetslöshetsförsäkrade för 50 à 60 kronor per dag. Denna slant är skattefri. Med en normalinkomst och om arbetslösheten inte blir alltför långt utdragen motsvarar detta en beskattad inkomst på 100 kronor, varigenom i stort sett den normala efterfrågan kan upprätthållas. Köpkraften riktar sig följaktligen även i en nedgångskonjunktur inte bara mot den inhemska produktionen utan även mot importen på ett ganska normalt sätt. Det är då inget fel att dra slutsatsen att handelsbalansen, bytesbalansen och valutareserven ständigt har samma strategiska vikt och betydelse, både i goda konjunkturer och i dåliga konjunkturer.

När man i riksdagen kommer in på de mera principiella ekonomiska debatterna förs ofta en diskussion om huruvida regeringen i sin moderna politik har övergett Keynes' konjunkturteorier: den generella

stimulansen i lågkonjunkturer, den generella åtstramningen i högkonjunkturer. Varför tillämpas inte denna metod med generella skattesänkningar och andra liknande åtgärder just nu? Jag kan i sådana sammanhang aldrig uraktlåta att erinra om ett par väsentliga fakta. Även om vi i dag har en arbetslöshet är situationen helt annorlunda än vad den var på 1920-talet och 1930-talet, då Keynes' teorier lanserades och accepterades. Om vi har 3 procent arbetslösa i detta land — det är den högsta siffra som redovisats — betyder det att 97 procent av svenska folket har arbete och normala inkomster. De 3 procenten saknar inte köpkraft. Om de går på beredskapsarbeten har de avtalsenliga löner, och uppbär de kassaunderstöd håller de i stort sett sin normala konsumtionsförmåga. Då är situationen litet annorlunda än den var på 1930-talet, då vi under de bästa åren hade i medeltal 10 procent arbetslösa och under de sämsta åren 20 procent, med starkt reducerad köpkraft. I den situationen var det riktigt med de generella påduschningarna av köpkraften. Den situationen har inte förelegat i den arbetslöshetsperiod vi nu upplevat.

Att 1971 blev ett dåligt år, sett ur denna samhällsekonomiska och försörjningspolitiska synpunkt, har som sagt sina naturliga förklaringar. Efter de båda åren av extrem högkonjunktur kom det en internationell nedgång. Vi har visserligen, som jag nyss sade, hyggligt kunnat upprätthålla vår export. Men exportökningen under året var bara hälften mot den vi hade under år 1970.

Parallellt med den internationella nedgången råkade vi i vårt land in i en avtalsrörelse som, efter vad jag förstår, slår alla tidigare rekord i långvarighet och besvärlighet. Den spände över hela arbetslivet. Det var inte bara LO och SAF som förhandlade. Stat och kommun var involverade liksom alla tjänstemannaorganisationer. På sina håll utlöstes öppna stridshandlingar på för samhället viktiga områden. Det ledde fram till att vi t.o.m. gjorde ett så ovanligt ingripande som en "tvångsförlossning" för att skapa möjligheter till en tidsmässig något så när samstämmig uppgörelse.

Under hela detta första halvår präglades arbetsmarknaden av denna osäkerhet. Den publicistiska verksamheten i landet präglades också av denna allvarliga situation och svenska folket frågade sig dagligen och stundligen: Står vi inför en stor konflikt av en omfattning som vi tidigare inte har upplevt? Detta påverkade självfallet människornas beteendemönster. Människorna blev rädda om sina pengar; inför perspektivet att kanske få klara sig på ett snålt tilltaget strejkunderstöd blev man försiktigare i sina inköp. Denna konfliktsituation på-

verkade självfallet också företagarnas planering i fråga om investeringar. Vid vissa tillfällen hade man t.o.m. svårt att offerera, när man inte visste vilket kostnadsläge vi skulle få. I efterhand kan man avläsa att de svenska hushållen under fjolåret sparade pengar i en utsträckning som tidigare inte förekommit. Frågan om de svenska hushållens skrala sparförmåga har ständigt stått under debatt. Under de senaste fem åren av 1960-talet sparade vi 3 procent av våra disponibla inkomster. Under 1970 ökade hushållens sparkvot till det dubbla eller till 6 procent. Parallellt med den sjunkande efterfrågan utifrån fick vi en sjunkande efterfrågan internt. Allt detta spelade självfallet sin roll. Handeln kunde avläsa sjunkande siffror för sin omsättning.

Så småningom lyckades vi dess bättre — jag vill minnas det var den 22 juni — komma fram till en uppgörelse, och då återtog det hela igen sina normala banor. En arbetsfred garanterad både under 1972 och 1973 gav på nytt köplusten det mera normala formatet. Jag har sagt tidigare att jag vågar ta gift på att fjolårets julhandel var ungefär lika stor som julhandeln brukar vara.

Även bostadsbyggandet saktade av under fjolåret. Den kraftiga efterfrågan under den tidigare högkonjunkturen hade dragit upp byggnadskostnaderna både på materialsidan och på produktionssidan — den senaste konjunkturen präglades ju av kraftiga prishöjningar på järn och stål, trävaror och annan material för byggnadsindustrin. Under denna abnorma situation — svenska folket sparade pengar på ett alldeles särskilt sätt; man arbetade på 1970 års löner men levde med 1971 års priser, vilka på grund av höjningen av momsen vid årsskiftet låg 3 procent högre än under 1970 — är det klart att man märkte ett visst köpmotstånd mot hyreskostnaderna i nyproduktionen. Vi upplevde även den sensationen att vi började få tomma lägenheter här och var i storstäderna där vi tidigare haft en ständig brist på lägenheter. Detta i sin tur resulterade i att byggherrarna — kooperativa, allmännyttiga och privata — blev tämligen försiktiga med sin igångsättning. Den reguljära, tidsplanerade bostadsbyggnadsigångsättningen fick sina förskjutningar mot slutet av året, någonting som vi nu kan avläsa i en sänkning av bostadsbyggandets investeringar, räknat i efterfrågan på pengar och arbetskraft. Detta var en av de faktorer som förorsakade nedgången under fjolåret. Problemet med de dyra och tomma lägenheterna föranledde regeringen och riksdagen att i slutet av fjolåret fatta beslut om förstärkt bostadssocialt stöd; de bostadssociala bidragen till de lägre

inkomstgrupperna ökades kraftigt och uppgår nu till i runt tal 800 miljoner kronor. Cirka 350 miljoner kronor slogs här på. Bakom det låg inte bara det sociala motivet utan naturligtvis även det arbetsmarknadsmässiga. Jag tror att vi behövde denna aktion för att på nytt komma tillbaka till ett normalt bostadsbyggande och en normal aktivitet på det viktiga området, ett område där aktiviteten påverkar trähusfabrikationen, möbeltillverkningen, transportnäringar och mycket annat.

Fjölåret kan alltså icke betraktas som ett dåligt år, även om vi fick denna välkomna förstärkning av bytesbalansen. Om man är intresserad av ekonomisk historisk forskning kan man föra en lång debatt, huruvida regeringens ingripande kom för sent och om stimulansåtgärderna var otillräckliga. Mot bakgrunden av den motiverade försiktigheten med hänsyn till 1969 och 1970 års mycket starka valutautflöde och stora underskott i bytesbalansen fanns det i varje fall en naturlig förklaring till att man på ansvarigt håll inte utan vidare sprätte ut pengar till höger och vänster och tog vilka risker som helst.

Redan i början av året karakteriserades politiken av lättnader på det kreditpolitiska området, där framför allt de tidigare kreditåstramningarna för industrin eliminerades. Vissa räntesänkningar kom, och vissa stimulansåtgärder, klart inriktade mot industrin, blev också ett faktum. Jag tänker på det 20-procentiga extra investeringsavdraget för de industrier som investerade i maskiner och inventarier. Jag tänker på det frisläpp av investeringsfonderna som successivt skedde under året och som så småningom även kom att omfatta investeringsfonder för lagerinvesteringar. Detta kulminerade i slutet av året i ett mer samlat paket, paketet av den 2 november. Gör man ett försök att uppskatta vad detta pengamässigt betyder i gradvis insatta stimulanser under året hamnar man lågt räknat på 5 miljarder. Om jag även inräknar det successiva frisläppandet av de oprioriterade stora byggena — en åtgärd som ännu inte tagit sig fullt uttryck i byggnationen — tror jag att man hamnar någonstans mellan 5 och 7 miljarder. Det är en mycket kraftig stimulansansträngning som gjorts.

En annan omständighet i den dystra situationen under fjölåret var osäkerheten i fråga om de internationella växelkurserna. Det började inte den 15 augusti då Nixon gjorde sitt paketutspel. Det föregicks av andra fenomen som berörde de internationella valutornas stabilitet och som satte in mycket tidigt på våren. Lyckligtvis träffade man så småningom — den 16 december — en överenskommelse i

Washington. Den oro, som blev följden av att man inte kunde lita på kurspariteterna nationerna emellan, är nu dess bättre eliminerad, något som väl skall vara en stabiliserande faktor i den kommande ekonomiska utvecklingen.

Jag nämnde inledningsvis att vi under det gångna året dragits med en hög arbetslöshet. Låt mig gärna erkänna att jag personligen tycker att arbetslösheten varit för hög — det tycker vi allesammans. Men rätt skall vara rätt. Man skall läsa statistiken som den bör läsas. För varje år blir vi allt mer ambitiösa och förfinar de statistiska instrumenten. Vi får en mer energisk arbetsförmedlingsverksamhet som tar fram människor som tidigare varit ganska anonyma. I AKU-undersökningarna arbetar man med 17 000 människor som sedan multipliceras upp på hela populationen. Materialet omfattar en befolkningsgrupp på mellan 16 och 75 år. Vi vet att 90 procent av våra ungdomar går i skolan i varje fall tills de blir 18 år — de flesta tills de är 19 år. Man kan naturligtvis ifrågasätta om de siffror man får fram är så signifikativa för arbetslösheten, när man i undersökningarna lägger in sju årgångar folkpensionärer och även räknar med dessa ungdomsgrupper. Det är möjligt att man inte bör se den siffra som kommer fram som en arbetslöshetssiffra utan mer som en sysselsättningssiffra. Om vi skall tro på dessa resultat hade vi under fjolåret, då arbetslösheten framstod som det dominerande politiska problemet, en sysselsättning som var högre än under överansträngningsåret 1970, då vi som medeltal hade tre lediga platser på varje arbetslös. En och annan kanske frågar sig hur detta går ihop. Det kan förklaras med det enkla beskedet att vi numera har ett helt annat utbud på den svenska arbetsmarknaden. Det är de gifta kvinnorna som finner arbetsmarknaden mer attraktiv, bl.a. på grund av det nya skattesystemet med den obligatoriska särbeskattningen. Det är också ungdomarna som går direkt från skolporten till arbetsförmedlingarna, medan de tidigare kanske tog ett par månader på sig innan de sökte arbete. Det är inte överraskande att arbetsmarknadsverket, hur effektivt och ambitiöst det än är, måste ha litet tid på sig för att ta hand om det stora utbudet och via omställning och andra åtgärder placera de arbetssökande på marknaden. Den gifta kvinnan i den gyllene medelåldern har ofta en dålig yrkesutbildning, och hon kanske inte utan vidare passar för de arbeten som erbjuds med mindre än att arbetsmarknadsstyrelsen får ta hand om henne och ge henne yrkesutbildning eller omskolning.

Man kan naturligtvis med dessa utgångspunkter dra vissa slutsat-

ser. Hur kommer det framöver att förhålla sig med arbetskraften som resurs? Långtidsutredningen har gjort vissa undersökningar, baserade på enkäter. Fram till 1975 kommer vi enligt dessa undersökningar att behöva 300 000 nya arbetskrafter. Industrin efterfrågar 100 000 av dessa. Den offentliga sektorn och övriga sektorer — transport, handel o.s.v. — svarar för resterande 200 000. Nu kan vi inte stå till tjänst med att leverera några 300 000 nya arbetskrafter fram till 1975, såvida vi inte på nytt kan få i gång en immigration. Men även immigrationen har ju sina komplikationer och sina begränsningar. I de demografiska kurvorna kan man avläsa vår arbetskraftstillgång. Om jag skall tro på de undersökningar som redovisar behovet av arbetskraft, skulle det i det längre perspektivet inte vara arbetslösheten utan snarare bristen på arbetskraft som blir något av ett problem för det svenska folkhushållet.

Det finns en annan intressant fråga i den ekonomiska politiken som jag delvis redan berört. Det är själva principfrågan, huruvida dessa åtgärder bör ha karaktären av generella skattesänkningar eller karaktären av selektivt inriktade åtgärder. Jag tror att jag vågar göra den sammanfattningen att den förda politiken har inneburit klart selektivt inriktade åtgärder. Vi har bl.a. velat stödja industrin. Jag kan inom parentes säga att industrins tillgång till den långa kapitalmarknaden på ett påtagligt sätt förstärkts under det gångna året, och regeringen har fått riksdagens sanktion för att ge industrin preferens på kapitalmarknaden även framöver. Det kan siffermässigt redovisas i att under dessa båda år, då vi hade högkonjunktur och vissa behov av att strama åt kreditgivningen på alla håll och kanter, kunde industrin realisera obligationslån på 700 à 800 miljoner kronor vardera året. År 1971 fick industrin lånetillstånd via emissionsgivning från riksbanken på 1 800 miljoner kronor. Vi räknar med att i stort sett kunna uppehålla den omfattningen av industrins obligationslån även framöver. Man kan alltså säga att den förda politiken haft en klar inriktning mot den industri som ändå i det långa loppet skall svara för bytesbalans och valutareserv och naturligtvis även i icke oväsentliga stycken för sysselsättningen.

De 5 miljarder som släppts fram har i stor utsträckning gått till arbetsmarknadsverket. Utöver de reguljära anslagen, som uppgår till cirka 2 miljarder, har över 1 miljard lagts på som extra pengar, med vilka arbetsmarknadsstyrelsen och dess länsorgan har fått ta hand om arbetslösheten där denna uppenbarats sig för att, som jag uttryckt det, bota sjukan där den finns.

Detta var en ganska lång bakgrund till en inledande presentation av årets statsverksproposition, men eftersom det är varmt och trivsamt här inne kan vi naturligtvis ta en bra tid av kvällen på oss för att tala om dessa frågor.

Jag har ett behov av att förklara dessa frågor — man må kalla det för ett försvarstal. Jag har ibland retat mig litet grand när jag tyckt att argumenteringen varit för lös i köttet. Man bör ju gå till botten och försöka att med sakskalet tala om vad som hänt. Sedan kan man därav dra slutsatserna. Man kan naturligtvis göra gällande att finansministern borde ha kunnat räkna ut att den kraftiga internationella konjunkturedgången verkligen skulle bli så kraftig som den blev. Finansministern borde ha haft reda på för ett år sedan, när han stod i denna talarstol, att det skulle kräva tiden från november månad 1970 till slutet av juni 1971 innan man kunde träffa det nya avtalet! Finansministern borde ha haft reda på att vi skulle få vissa tjänstemannakonflikter på för samhället ömtåliga områden.

Jag har ingenting emot att man har de anspråken på finansministern, men ibland är man tvingad att bekänna sin egen skröplighet i dessa avseenden. Med den utgångspunkten tycker jag nog ändå att vad jag här sagt hör hemma i redovisningen.

Jag kommer då till frågan: Hur ser det ut för 1972? Vågar finansministern över huvud taget ge sig på att spå för det kommande året efter den debacle han råkade ut för under det gångna året? Jag tror att jag ändå, av vissa skäl, skall våga mig på det!

Gör man ett svep över den internationella situationen — jag kan inte examinera varje nation för sig — finner man visserligen både plus- och minusposter i de olika ländernas ekonomiska prognoser. Men rent allmänt kan man nog säga att det är mer som pekar uppåt än nedåt. En av anledningarna till den optimistiska bedömningen är att det ute i världen pågått en lagerförbrukning som måste kompenseras av en ny efterfrågan för att fylla på lagren igen. Vad som i övrigt ger mig anledning att våga spå om framtiden är att vi här hemma nu har en garanti för arbetsfred både under 1972 och 1973. Vi kan med ganska stor sannolikhet räkna ut att det svenska folket som kollektiv kommer att höja sina inkomster med 10 procent under 1972. Vi kan också med ganska stor sannolikhet konstatera att det svenska folkets fördubbling av sitt sparande var ett engångsfenomen som inte kommer att upprepas vare sig 1972 eller 1973.

Med den utgångspunkten har den ekonomiska expertisen — jag följer den snällt och beskedligt, eftersom jag utgår från att den som

inte har någonting annat att göra bör vara rätt träffsäker i sina antaganden — serverat mig siffror på vilka vi byggt upp en försörjningsplan för 1972. Den försörjningsplanen visar en tillväxt av nationens gemensamma tillgångar på 3,5 procent. Då har man också räknat med att vi reducerar arbetstiden från 42,5 till 40 timmar i veckan och att det tar bort mycket av vad som i annat fall skulle ha blivit en tillväxt av bruttonationalprodukten. Det har gjorts vissa försök att beräkna detta. Man kan väl enklast uttrycka det på följande sätt.

Hade vi inte fått en arbetstidsförkortning 1972 hade antagandet om 3,5 procent när det gäller den ekonomiska tillväxten rätteligen bort vara 5 procent. I så fall skulle 1972 bli ett av de allra bästa åren i vår ekonomiska historia. Vidare redovisas i denna försörjningsprognos en stegringstakt i fråga om exporten med 4,5 procent. Det är lägre än 1971, men det är ändå en relativt hyfsad stegringstakt. Importen, som under fjolåret låg stilla, stiger nu igen, delvis beroende på att lagren i viss utsträckning är förbrukade. En bedömning av hur det slår på vår handelsbalans och bytesbalans — jag begränsar mig till detta för att inte komplicera det hela genom att också gå in på kapitalbalansen — visar att vi även under 1972 skulle kunna räkna med ett ganska bra överskott i vår handel med omvärlden. Men när vi därtill lägger u-hjälpen, som ständigt ökar, och dessutom turistbalansen, får vi en bytesbalans som från ett plus på 800 miljoner redovisar ett minus på omkring 500 miljoner. Detta är en påminnelse som man sannerligen bör beakta.

Jag skulle tro att vi relativt snart är tillbaka i det gamla kända mönstret; vi har så mycket av efterfrågan, konsumtion och aktivitet i vårt land att frågan om bytesbalansen ständigt kommer att vara den huvudvärk som vi får leva med och något av den strategiska punkten i hela den ekonomiska försörjningsbalansen.

På investeringssidan räknar vi totalt med en uppgång på 7 procent. Därvid har det beräknats att industrin kommer att vara något försiktigare än under 1971 — jag vill minnas att det rör sig om 3,5 procent. Däremot kommer den kommunala investeringsaktiviteten tillbaka, och även den statliga investeringsaktiviteten ökar. Vårt bostadsbyggande, som under fjolåret var en minusfaktor, blir nu en plusfaktor. Vi räknar med att den privata konsumtionen skall öka med 3,5 eller kanske 4 procent — jag tror att det står 4 procent i försörjningsplanen, men det ser snyggt ut om jag är litet försiktig när jag talar om den privata konsumtionens ökning, d.v.s. om levnadsstandardhöjningen. Vi får en prisstegring på uppskattningsvis 4 procent.

För rätt många år sedan, innan vi visste så mycket som vi vet i dag, sade jag i Nationalekonomiska föreningen, att vi nationellt och internationellt kommer att få leva med en prisstegringstakt på mellan 2 och 3 procent. Jag fick mycken kritik för detta yttrande, och det spelade en stor roll i många riksdagsdebatter. Nu säger man: Om det stannade vid det, skulle många anse det vara mycket lyckat. Förra året hade vi i Västeuropa en prisstegringstakt på 6,5 procent. Det finns nationer i Europa som haft en prisstegringstakt på 10 procent. Amerikanerna, som under hela 1960-talet kunde berömma sig av ett mycket stabilt prisläge, har under de senaste åren via kraftiga lönehöjningar och dessas genomslag i priserna fått acceptera prisstegringar av europeisk och, säg gärna, svensk modell.

Vi räknar med en prisstegring på 4 procent under 1972, men trots detta får vi mot bakgrunden för vårt antagande beträffande inkomststegringen utrymme för den angivna konsumtionsökningen. En återgång till bättre konjunkturer innebär självfallet också att man riskerar att utifrån på nytt få vissa prisstegringar som påverkar den inhemska prisstegringen — inom vissa områden på råvarusidan har vi redan börjat märka dessa prisstegringar.

Detta bör emellertid innebära att vi har anledning att räkna med en nedgång i den registrerade arbetslösheten. Experterna har räknat med att den arbetstidsförkortning som kommer att genomföras skall minska arbetslösheten med 1 procent. På vissa håll, t.ex. på den offentliga sektorn, är det nödvändigt att kompensera arbetstidsförkortningen med anställning av ny arbetskraft, även om man inom industrin har vissa möjligheter att höja produktiviteten och därmed undvika en ökning av arbetskraftstalet. I stället för en arbetslöshet, som under fjolåret pendlade mellan 2 och 3 procent från sommaren till vintern, skulle vi vara nere i en arbetslöshet på mellan 1 och 2 procent. Därmed är vi tillbaka i den sysselsättningssituation som vi vant oss vid under efterkrigstiden och framför allt under hela 1960-talet.

Budgetens slutsumma uppgår till nära 60 miljarder kronor. Det är en stor summa pengar — det är jag den förste att erkänna. När jag som relativt ny finansminister med hjälp av mina tjänstvilliga kolleger lyckades pressa upp utgiftssidan i den svenska statsbudgeten till något över 10 miljarder — om jag inte minns fel var det 1957 — presenterades jag som en väldig kraftatlet som hade vågat mig på detta våldsamma lyft på utgiftssidan. Nu är vi alltså i närheten av 60 miljarder. Även om jag gör alla reservationer för penningvärdesutvecklingen är det ändå ett mycket kraftigt bevis för den ansvällning

av den statliga verksamheten som ägt rum under de senaste 15 åren.

Nu är ju detta inte några onyttiga pengar. Framför allt är det rätt intressant att erinra om att 10 av dessa 60 miljarder slussas vidare till kommunerna i en eller annan form som bidrag till den verksamhet som kommunerna svarar för. Jag har i dagarna tillsatt en kommitté som skall syssla med frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Jag har inte varit så där våldsamt entusiastisk för den här utredningen — men riksdagen beställde den och självfallet skall en regering lojalt göra vad riksdagen begär. Men jag tillät mig att i direktiven för utredningen sakligt klara ut vad som hänt när det gäller relationerna mellan den statliga och den kommunala sektorn under de senaste 20 åren. Det visar sig — och det är rätt intressant — att statsbidragen till kommunerna ökat inte enbart i absoluta tal utan även relativt sett. Nu kan man visserligen från kommunernas sida göra gällande att detta är följderna av att den svenska riksdagen varit så flitig att besluta om reformer vars kostnader slår igenom på kommunerna. Bakom denna starka önskan om en utredning beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun ligger naturligtvis tanken, att om man kan få finansministern att betala en del av de kommunala utgifterna, så blir det litet lättare att vara kommunalman. Det är naturligtvis trivsamt för kommunalmännen, även om effekten inte blir densamma för finansministern.

Nu förhåller det sig emellertid så, att alla dessa pengar skall tas ur samma källor. Det finns för närvarande bara en källa där finansministern kan ta mer pengar, och det är den indirekta beskattningen. Ekvivalenten till kommunalskatten, som man säger slår hårt på de små, är momsens som slår precis lika hårt på de små. Följaktligen innebär det ingen lösning att låta staten ta utgifterna. Därtill kommer att man, om man skall få någon ordning i en ekonomisk situation, måste låta beslutförhållningen och kostnadsansvaret ligga i samma hand. Man kan inte gärna låta kommunerna besluta och låta finansministern betala. Då kan jag garantera att det går rent åt skogen på utgiftsidan.

Nu är kommunerna mycket angelägna om sin suveränitet; man vill inte lämna ifrån sig beslutanderätten. Därför har denna utredning en av de allra svåraste uppgifter som jag kan tänka mig att någon offentlig utredning har haft — den kommer att behöva lång tid för sitt arbete. Den kommer naturligtvis att uppvisa ett resultat som innebär mycket av missräkning för alla dem som trodde att detta var lösningen på ett svårt problem.

Kostnadsstegringen i årets budget ligger på 7 miljarder. I petitan låg den på 10 miljarder. Den insats, som finansministern och hans medarbetare — för all del, i vissa fall, med hjälp av kollegerna — fullgjort, innebär att vi strukit 3 miljarder av de kostnadsstegringar som ämbetsverken ansåg vara absolut nödvändiga och ofrånkomliga. Men det blir alltså 7 miljarder kvar. Av dessa 7 miljarder ligger ungefär 6,5 på vad vi brukar kalla automatiken. Vad är automatik? Den innebär bara att man fortsätter med detta väldiga reformarbete som vi lagt oss ombord med och som vi ständigt kommer att fortsätta med. Jag brukar ibland för mig själv göra denna enkla jämförelse.

Jag tror att det var 1937 som Per Albin föreslog att de folkpensionärer som bodde på dyrort skulle få ett litet dyrortstillägg på sina folkpensioner, något som skulle kosta 25 eller 30 miljoner. Det föranledde en riksdagsupplösning och en regeringskris samt en vädjan till svenska folket i allmänna val för att få stöd till den kostnadsstegringen. I år skrivs folkpensionsanslaget upp med 975 miljoner — det fattas bara 25 miljoner i 1 miljard — och det finns inte en människa som lyfter ett ögonlock inför denna väldiga kostnadsstegring på en enda titel. Riksdagen har beslutat sig för att folkpensionärerna skall ha täckning för kostnadsfördyringen och en standardökning på 3 procent. Folkpensionärskåren ökar för varje år med 25 000 à 30 000 personer som skall ha sina pensioner. Då är det bara att följa upp riksdagsbeslutet, dra på räknesnurrän och konstatera att detta kostade nästan 1 miljard.

Något liknande gäller utbildningens huvudtitel. Skolreformerna — från grundskolan upp till universiteten — kostar vad de kostar. I den huvudtitel som slutar på över 10,5 miljarder finns det inte så mycket av primörer i buketten. Det finns några små sådana på kultursidan, någon förstärkning när det gäller vuxenutbildningen och ytterligare någon liten detalj som vi velat fräscha upp, men i allt väsentligt är ökningen en följd av automatiken.

När det gäller försvaret, vars huvudtitel nu ligger på över 7 miljarder, räknas dess kostnader upp med det nettoindex som vi skall ha enligt försvarsöverenskommelsen. Det betyder att man får lägga på 350 miljoner för att kompensera materielprisstegringar och lönekostnadsökningar för försvarets i runt tal 50 000 à 60 000 fast anställda. Nu kommer försvarsministern om några månader med den definitiva propositionen, och en offentlig utredning diskuterar de mera långsiktiga perspektiven för det svenska försvaret, dess omfattning, utform-

ning och strategi. Men på detta område är det alltså likadant; automatiken medför en ökning med 350 miljoner kronor.

Jag kan på detta sätt fortsätta med post efter post. Statsbidragen till kommunerna för den kommunala skatteutjämningen ligger nu på över 2 miljarder. Detta är i och för sig en alldeles utomordentlig reform. Det skulle helt enkelt inte vara möjligt att existera i glesbygdslänen i norr om vi inte hade detta utomordentliga skatteutjämningsmedel. Det är väl i fråga om den tekniska utformningen inte riktigt bra i alla sina delar, och jag får relativt snart från en kommitté ett förslag om vissa justeringar och moderniseringar av själva systemet; att vi kommer att fortsätta med dessa bidrag råder det inget tvivel om. Inte heller kommer bidragen att bli sämre — det kan jag utlova. Man kan beskriva det så, att vi tar av statens inkomster och delar ut till de sämst ställda kommunerna, till de kommuner som har den sämsta skattekraften och de högsta utdebiteringarna.

För Norrbottens län betyder detta bidrag 1 049 kronor för varje invånare. En medelstor familj på man, hustru och två barn skulle i avsaknad av den kommunala skatteutjämningen få över sig en höjd kommunalskatt på drygt 4 000 kronor. Större delen av befolkningen där uppe skulle naturligtvis inte kunna existera under sådana förhållanden. Detta bidrag höjs genom automatiken med 700 miljoner. 500 miljoner härav är en konsekvens av den senaste skattereformen, vilken ju innebar att vi lyfter upp det skattefria grundavdraget från 2 250 kronor per person till 4 500 kronor. Den skattefriheten gäller vid såväl statsbeskattningen som kommunalbeskattningen. När kommunerna genom den reformen tappade det skatteunderlag som låg mellan det gamla grundavdraget och det nya, måste de kompenseras härför. Det kostar statskassan 1 miljard om året att lämna den kompensationen. I den nu aktuella budgeten har för detta ändamål anslagits 500 miljoner kronor, eftersom det nya systemet träder i kraft den 1 januari 1973.

Antalet nya tjänster i statsförvaltningen uppskattas till 3 400. Det är ett uttryck för en ganska hård och intensiv besparings- och granskningsåtgärd över hela fältet. Under de senaste fem åren har påslagen på den statliga förvaltningen i allmänhet legat på 4 500 tjänster.

Jag vill sluta med en sak som kanske inte har så mycket med budgeten att göra som med den allmänna ekonomiska politiken. Detta är en budget utan skattehöjningar — passa på att rita kors i taket när ni kommer hem! Man har frågat mig om detta under mina 17 år som finansminister är den första budget som inte innehåller några

skattehöjningar. Denna fråga föranledde mig att företa en viss historieforskning. Det visar sig faktiskt att detta är det tredje eller möjligen fjärde året som det inte serveras några skattehöjningar. Man kan då fråga sig: Vadan denna förskräckliga flathet hos finansministern just i år? Har han blivit så gammal att han alldeles tappat takterna?

Vi lever i en något annorlunda situation när det gäller skatteproblemet än vi tidigare gjort. Jag skall glädja herr ordföranden i Skattebetalarnas förening med en liten utläggning till detta — jag ser på hans förväntansfulla min att han räknar med något mycket trivsamt. När vi nu kommit upp i ett skatteläge som enligt den internationella statistiken innebär — jag erkänner gärna det — att vi intar en ledande ställning bland industriländerna, är det klart att man måste fundera litet över takten i den fortsatta utvecklingen. Det är emellertid inte så illa som det låter när jag säger att vi intar en ledande ställning i den internationella skatteligan. Vår bruttonationalprodukt är dess bättre så pass god, att det — trots att vi betalar så höga skatter — återstår så mycket för privat konsumtion att det bara är en nation som delar ut mer till sina medborgare för privat konsumtion än vad vi gör, och det är USA. Vi har emellertid den lilla poängen före USA att vi delar ut vår bruttonationalprodukt på ett mycket bättre sätt än vad amerikanerna gör, om man har några som helst anspråk på en rimlig fördelning mellan medborgarna.

Vad som hänt under de senaste åren är framför allt att den kommunala utdebiteringen ökat mycket kraftigt. I början på 1950-talet hade vi en kommunalskatt på 10 kronor, medan vi år 1972 är uppe i en medelutdebitering som ligger strax under 24 kronor. Takten har varit osedvanligt snabb, och det kan ha betingats av att kommunerna haft över sig ett utbyggnadsprogram som det varit svårt att komma undan. Jag brukar ibland reta mina bröder inom kommunalpolitiken med att säga, att i själva verket beror detta delvis på att de varit så anonyma som skatteuttagare. Om vi frågar gemene man vad han betalar i landstingsskatt, skall vi inte bli överraskade om vi får svaret: Vad är landstinget? Landstingsskatten är den mest anonyma av alla skatter. Däremot vet de flesta vad kommunalskatt är. På senare tid har kommunalskatten blivit så hög, att den blivit föremål för en publicistisk uppmärksamhet som aldrig tidigare. Förr i världen kunde kommunalmännen som skatteuttagare sitta trygga bakom finansministerns relativt breda rygg, eftersom 80 procent av allt det som skrivs om skatten gäller Gunnar Sträng eller finansministern. Nu går det

emellertid inte på samma sätt för kommunalmännen att vara anonyma; kommunerna är mer exponerade, och de känner detta. Trots att man har "samlingsregeringar" och följaktligen är gemensamt ansvarig för skattehöjningarna och mindre utsatt för kritik har den kommunala skatteutvecklingen blivit ett problem av utomordentlig vikt. Jag har försökt förklara för kommunalmännen — och jag tror att de har förstått det — att man i fortsättningen inte kan gå vidare i denna takt; man får i allt väsentligt hålla sig inom ramen för den tillväxt av skatteunderlaget som vi normalt kan räkna med. Kan vi föra en sådan ekonomisk politik att vi normalt har en tillväxt på 4 à 5 procent per år samtidigt som vi håller sysselsättningen på en god nivå och upprätthåller balansen i våra utrikes affärer, bör vi ändå ha utrymme för en årlig tillväxt av skatteunderlaget på låt mig säga 10 procent i löpande priser. Det är väl där vi har utrymmet för expansionen på den offentliga sektorn, eftersom vi som skatteuttagare inte gärna kan räkna med att fortsätta på samma sätt som hittills. I sista hand är det fråga om hur vi fördelar våra gemensamma tillgångar. Var går gränsen mellan det som kollektivet tar hand om och vad vi som enskilda vill ha kvar för egen disposition? I praktiken reagerar vi nog på det sättet att vi vill ha så mycket som möjligt av kollektivets tjänster — en modern och god sjukvård, trygghet på ålderdomen, möjligheter till utbildning på samhällets bekostnad, garantin att även i dåliga tider ha arbete, ett försvar som är så starkt som det behöver vara med hänsyn till vår ställning som en nation med en självständig utrikespolitik och neutralitetspolitik. Allt detta vill vi ha, och ofta vill vi ha det i större utsträckning än vad som för ögonblicket är möjligt. Samtidigt vill vi ha så mycket som möjligt kvar för vår egen privata disposition.

Är vi uppe vid skattetakets? har det frågats. Jag skall vara försiktig på den punkten. Måhända bör man erinra sig att det för tio år sedan nog inte var många kommunalmän som trodde att svenska folket skulle acceptera en medelutdebitering när det gäller kommunalskatten på nära 24 kronor. I dag är vi där, och vi lever vidare — egentligen inte sämre än för tio år sedan. Naturligtvis lever vi bättre. Man kan alltså aldrig på förhand fixera hur högt det är till taket. Men att vi kommit närmare taket än tidigare och att detta problem anmäler sig med allt större tyngd, därom tror jag — överraskande nog — att direktör Nicolin och jag är ganska eniga.

Ordföranden: På föreningens vägnar vill jag varmt tacka finansministern för detta intressanta och belysande inledningsanförande.

Som alltid när det gäller Gunnar Sträng var framställningen elegant och innehöll inte så litet av pedagogik. Mycket av det finansministern sagt kan naturligtvis ge underlag för en diskussion. Innan vi övergår till den diskussionen föreslår jag att vi ytterligare en gång tackar statsrådet Sträng med en varm applåd för vad han gett oss av bakgrundsbedömning och synpunkter på årets statsverksproposition.

— / —

Docent **Gunnar Eliasson**, Sveriges Industriförbund: För precis ett år sedan delade konjunkturbedömarna i den här lokalen upp sig i tre grupper: en grupp talade om en nedgång i konjunkturen, en stor grupp hade inte någon mening alls och en tredje grupp talade om en uppgång under 1971 — den senare gruppen bestod i stort sett av finansministern själv. I år vet jag inte riktigt vilka gruppbildningar som kan komma att uppstå, men jag tror att jag i år försiktigt skulle vilja sälla mig till den grupp som finansministern själv hör till när det gäller konjunkturbedömningen i stort.

Finansministern talar mycket försiktigt om en konjunkturuppgång sent under 1972. Det är möjligt att det är en rimlig bedömning, men jag tror fortfarande att det är fel att säga att de flesta indikatorerna i dag pekar uppåt. Konjunkturbarometern pekar mycket bestämt på att vi befinner oss i ett läge liknande det som gällde under 1967. Gör man en traditionell och mycket vanlig mönsterutdragning blir det mycket svårt att säga någonting annat än att konjunkturuppgången kommer att låta vänta på sig till in på 1973. Vad beträffar de tre faktorer som betonas i finansplanen — framför allt konjunkturuppgången i USA, som de facto är på väg, och den västtyska konjunkturpolitikens möjligheter att vända en nedgång i en uppgång före årets slut — är jag ganska tveksam. Den privata konsumtionen i Sverige är den tredje faktorn, och den kanske rullar i gång av sig själv. Men dessa omständigheter enbart lär knappast räcka till för ett allmänt konjunkturuppsving här i landet under andra halvåret 1972.

Det finns emellertid en stor osäkerhetsfaktor som kan komma att spela en betydande roll. Det gäller förväntningsläget i världshandeln och valutauppgörelsens psykologiska effekt i detta sammanhang. Jag har själv litet svårt att ta krisstämningen på valutamarknaden, som det talas så mycket om, riktigt på allvar. Att någonting i den här stilen skulle inträffa borde ha varit förväntat sedan flera år tillbaka i tiden. Det är kanske snarare så, att krisstämningen har att göra med att den officiella proceduren för att lösa krisen fått mycket dramatiska former. Men inte desto mindre kan det vara riktigt att i detta osäkra läge förväntningarna spelat en avgörande roll och framför allt fått beslut att ligga och vänta. För att man skall kunna tona fram en optimistisk bild av konjunkturen under 1972 måste man under alla omständigheter ta till spekulativa resonemang, speciellt vad det gäller förväntningsläget. Om

detta betyder mycket — något som jag själv är böjd att tro — har det säkerligen påverkat de indikatorer som alla ekonomer studerar och bygger sina konjunkturbedömningar på. Om en omsvängning av förväntningarna inträffar, kommer det dessutom antagligen att ske mycket snabbt.

Det hela illustreras väl av resultaten av en studie som alldeles nyligen gjorts här i Handelshögskolan angående de systematiska prognosfelen i konjunkturbedömningarna. Det är ett mycket typiskt mönster som kommer fram i denna studie, nämligen att prognoserna har en systematisk tendens att underskatta stora förändringar, oavsett om de går uppåt eller nedåt. Det är dessa stora förändringar som det är viktigt att komma åt i god tid, för att man skall slippa föra den ekonomiska politiken i fel konjunkturfas. Man kan också ställa sig frågan, vilken tendens man egentligen skall ha i konjunkturbedömningarna, om man skall föra en ekonomisk politik på grundval av dessa som dessutom har acceptabla bieffekter om prognosen slår slint. Det är ett nästan lika viktigt villkor som att man får de önskade positiva effekterna. Har man tex den värderingen att det är väsentligare att lyfta upp lågkonjunkturen än att kapa av topparna, bör man ha en lätt pessimistisk läggning när man fattar de ekonomisk-politiska besluten. Systematisk överoptimism i konjunkturbedömningen leder lätt till att man — som 1971 — missar stabiliseringen av lågkonjunkturen.

Under alla omständigheter illustrerar detta budgetläge mycket väl behovet av att prognoserna dessutom görs för något längre tid än ett år. Som jag själv ser det kommer 1973 att bli ett intressant år för ekonomer då nya besvärigheter kan uppstå i vår ekonomi. Långtidsutredningens problem är inte förbi trots att bytesbalansen för det år som gått ser mycket vacker ut och kanske inte heller kommer att se så illa ut detta år. När ett konjunkturuppsving än kommer, kommer det normalt snabbt, och det finns då risk för att exportindustrin kommer att slå i kapacitetstaken med därav följande svårigheter att öka exportvolymen i takt med importökningarna där inte samma begränsningar gäller. Jag har inte alls svårt att föreställa mig en upprepning av 1969 och 1970 års förhållanden i något mindre format med bytesbalansunderskott, internationell inflation, höga räntor och valutabekymmer — nu när vi ser ut att ha beslutat om en återgång till det gamla valutasystemet med fixa växelkurser.

Jag vill ställa frågan: Hur skall vi kunna klara detta utan kreditpolitiska överdrifter om situationen uppstår?

Finansministern ville inte komplicera sin föredragning genom att ta med problem som berör kapitalbalansen, men jag har en känsla av att en utförlig analys av det svenska kreditläget i ett internationellt sammanhang skulle ha varit intressant i denna nationalbudget. Jag tror att en sådan analys skulle kunna bli mycket användbar i den reviderade nationalbudget som kommer i maj.

— / —

Fil dr **Lars Jacobsson**, Konjunkturinstitutet: Som vi alla vet har finansministern under en följd av år ställt upp på dessa möten. Det kan därför kanske vara av intresse att inledningsvis redovisa vad finansministern tidigare

sagt och hur den faktiska utvecklingen har blivit. 1971 var, som vi vet, ett mycket dåligt prognosår; man hade en BNP-prognos på 2,8 procent och det blev 0,3 procent. Detta har finansministern själv berört, och jag skall bara helt diskret påpeka att Konjunkturinstitutet faktiskt hade en något bättre prognos. Jag skall å andra sidan erkänna att detta med prognoser är mycket svårt.

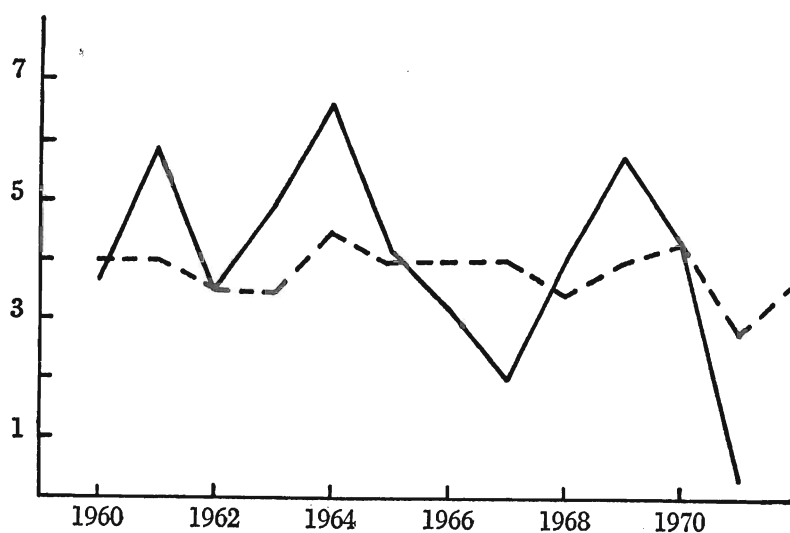
Om vi ser tillbaka på de senaste tio åren finner vi att prognoserna praktiskt taget konstant legat på 4 procent — det senaste året var det dock 2,8 procent (se bifogat diagram). Det faktiska utfallet har däremot varierat mellan 2 och 6 procent. Mot den bakgrunden finner man det litet egendomligt att så många trots allt ställer upp en sådan här afton för att få höra finansministern säga att BNP kommer att öka med 4 procent. Det är naturligtvis möjligt att några kommer hit för att få lyssna till finansministerns varierande förklaringar till att det inte blev 4 procent. Men det är i och för sig anmärkningsvärt att så många är intresserade av mer teoretiska ekonomiska diskussioner!

Prognoser skall naturligtvis inte alltid överensstämma med utfallet, för utfallet påverkas ju även av ekonomisk-politiska åtgärder efter det att prognosen

BNP-PROGNOSER ENLIGT FINANSPLANEN SAMT FAKTISKT UTFALL

Procentuell förändring

Prognos - - - - -
Utfall —————

publicerats. Jag kan i detta sammanhang nämna att jag visade ovannämnda diagram över prognos och faktiskt utfall för en utländsk besökare. Han blev mycket imponerad; han missuppfattade nämligen det hela och trodde att den kraftigt varierande kurvan för utfallet avsåg prognoserna och att den jämna linjen, som i verkligheten avsåg prognoserna, var det faktiska utfallet efter det att ekonomisk-politiska åtgärder vidtagits.

Efter detta skulle jag kunna sluta med att säga att de 4 procenten erfarenhetsmässigt betyder någonting mellan 2 och 6 procent. Men jag skulle trots allt vilja redovisa några argument för att det denna gång är rätt rimligt med en BNP-prognos på 4 procent. Jag tycker att bedömningen av den internationella utvecklingen är korrekt såsom den redovisas i finansplanen och i den preliminära nationalbudgeten. Vi har en saxning mellan konjunkturutvecklingen i USA och Västeuropa — en klar uppgång i USA och i stort sett en klar nedgång i Västeuropa, speciellt markerad i Västtyskland. Därmed tycker jag också att bakgrunden för exportprognosen är rimlig.

Vad beträffar konsumtionen måste jag erkänna att det är mycket svårt att göra en prognos för denna post. Något mycket märkligt inträffade nämligen beträffande konsumtionen under 1971. Trots att hushållens reala disponibla inkomster ökade med drygt 2,5 procent minskade hushållens reala konsumtion med ungefär 0,5 procent. Hushållens sparande steg således markant i ett läge med svag inkomstutveckling, vilket direkt strider mot tidigare erfarenheter. Den kraftiga sparandeökningen första halvåret 1971 får i första hand ses som ett uttryck för den oro hushållen kände på grund av den öppna striden på arbetsmarknaden under denna period. Frågan är nu vad som händer med sparandet 1972? Med hänsyn till det besvärliga arbetsmarknadsläget anser jag det vara troligt att man inte helt återgår till det sparandemönster som iakttagits under tidigare år. Därför blir en konsumtionsprognos på mellan 3,5 och 4 procent relativt rimlig. Detsamma kan jag säga beträffande investeringarna. Om jag på någon punkt skall uttala osäkerhet är det snarast beträffande lagerinvesteringarna, som i ett motsvarande skede under tidigare konjunkturedgångar närmast sig noll, medan man nu räknar med 900 miljoner i ökning. Det måste dock påminnas om att det utgått ett speciellt lagerstöd. Det är något osäkert vad detta lagerstöd kommer att betyda.

Totalt sett medför ovan nämnda efterfrågeutveckling att industriproduktionen endast skulle öka med 2 procent under 1972. Det är erfarenhetsmässigt en mycket låg siffra — vi har för den senaste tioårsperioden ett genomsnitt på 8 procent.

På basis av den här skisserade utvecklingen på den reala sidan anser jag att man måste anta att sysselsättningsutvecklingen under 1972 blir svag. Visserligen kommer arbetstidsförkortningen, men i nuvarande läge tror jag att den i relativt begränsad utsträckning kommer att resultera i faktiska öknningar av anställningarna. Tillgängliga data tyder på att handeln i mycket begränsad utsträckning kommer att öka antalet anställda. Vi vet också att kommunernas ekonomi är rätt hårt pressad; även dessa försöker dock undvika ökade anställningar. Det är väl egentligen endast på landstingssidan som det blir en ökning av antalet anställda. Jag tror alltså att effekten av arbetstidsförkortningen blir begränsad.

Dessutom kan man studera vissa sk ledande indikatorer, t ex ordersituatio-

nen, i konjunkturcykeln. Dessa tyder på att man åtminstone har ett år på sig innan man uppnår en rimlig balans på arbetsmarknaden. Vi vet även att färdigvarulagren för närvarande är mycket stora, varför en efterfrågeuppgång med betydande fördröjning resulterar i en produktions- och sysselsättningsökning.

Mot den här bakgrunden kan man anta att vi i vinter kommer att få en betydande arbetslöshet. Man kan då också säga att det borde ha gjorts någonting, inte nu, utan under hösten 1971 eller tidigare. Jag har plockat fram några beräkningar över hur mycket man ytterligare skulle ha behövt satsa för att få en förbättring av arbetsmarknadssituationen. Som grund för dessa beräkningar har jag använt mig av den ekonometriska modell som jag är ansvarig för. På basis av denna har jag beräknat de totala direkta och indirekta effekterna på sysselsättning, BNP, konsumtion, investeringar, handelsbalans och konsumentpriser. För att få en förändring av indikatorn lediga platser minus antalet arbetslösa med 20 000 à 25 000 skulle man ha behövt öka den privata konsumtionen med ungefär 3 miljarder eller öka maskininvesteringarna i motsvarande grad. Det är alltså ett mycket stort belopp ytterligare man skulle ha behövt satsa. Dessutom måste man vara medveten om att ökade inkomster till hushållen till mycket ringa del konsumeras omedelbart; vi har en genomsnittlig kortsiktig marginell konsumtionsbenägenhet på endast drygt 0,5 procent. Det är möjligt att man kan öka den kortsiktiga marginella konsumtionsbenägenheten ytterligare genom att inrikta den på vissa grupper. Om vi hade satsat ovan nämnda belopp skulle de ha höjt BNP för 1971 med ca 2,5 procent och BNP för 1972 med ungefär 1 procent. Med sådana här beräkningar kan man få en oerhörd exakthet ända till femte decimalen, men man bör naturligtvis av rimlighetsskäl avrunda rätt grovt. Även i detta fall är det svårt att göra beräkningar.

Om man hade åstadkommit nämnda förbättring av arbetskraftssituationen hade man naturligtvis riskerat en viss försämring av handelsbalansen. Denna har beräknats till 1,4 miljarder för 1971 och knappt 1 miljard för 1972. Samtidigt skulle konsumentprisnivån ha stigit med 0,1 procent 1971 och 0,8 procent 1972. Dessutom skulle man på detta sätt ha kunnat stimulera industriinvesteringarna med ungefär 5 procent genom att öka efterfrågan i samhället. Det kan jämföras med de mätningar som gjorts av det under våren införda 10-procentiga avdraget och förbättringen av kreditmarknadsläget. Dessa åtgärder medförde totalt en 3-procentig ökning. Detta visar behovet av att inte endast förbättra kostnadssituationen för att stimulera investeringsutvecklingen utan samtidigt också förbättra efterfrågeläget.

Hade man varit villig att ta nämnda försämring av handelsbalansen och ökningen av priserna med 0,7 procent, skulle det således ha varit möjligt att påtagligt förbättra arbetsmarknadsläget under vintern.

Om jag skulle framföra några förhoppningar för framtiden skulle det snarast vara att finansministern lärt av tidigare erfarenheter, så att han undviker att på ett sent stadium av lågkonjunkturen bli mer känslig för påtryckningar från löntagargenerationerna beträffande den besvärliga arbetslösheten. Jag har snarast ett intryck av att han tidigare blivit mer och mer villig att tillgodose kraven på stimulansåtgärder ju längre lågkonjunkturen har fortskridit. Under sådana förhållanden riskerar man naturligtvis att gå in i den kom-

mande högkonjunkturen med alltför expansiva åtgärder. Tidigare erfarenheter är således oroväckande.

Vissa pessimister säger också att det enda man lär av erfarenheten är att man ingenting lär av erfarenheten. Men varför skall man vara så pessimistisk?

— / —

Docent **Lars Nabseth**, Industrins Utredningsinstitut: Det är två saker jag vill ta upp i anslutning till finansministerns anförande. Den ena gäller vad som hänt 1971 — på den punkten kan jag fatta mig kort efter vad som redan sagts av Lars Jacobsson. Den andra gäller utvecklingen under 1972.

Tillväxten i vår ekonomi var svag under 1971. Som finansministern påpekat ser det ut som om vi skulle hamna i botten av OECD-ligan. Men inte bara tillväxten utan även prognoserna för året var dåliga. Man ställer sig då frågan, om det finns något samband mellan de prognoser som gjordes upp och den politik som fördes. Nu har finansministern själv talat om att han påverkats av ekonomernas prognoser, och det gör då denna fråga ännu mer intressant.

Vi är naturligtvis medvetna om att det är svårt att göra prognoser. Inte minst jag är det som är verksam inom ett institut där vi förvisso gjort många dåliga prognoser men även en del goda. Lika fullt vill jag hävda att det finns vissa poster i 1971 års nationalbudget som inte representerade de mest sannolika värdena. Det gäller framför allt ifråga om exportvolymen och industrins investeringar. Vad gäller exportvolymen går det inte att anklaga ekonomerna för efterklokhet; det fanns faktiskt ett antal ekonomer — jag hörde själv till dem — som påpekade att exportvolymantagandena i 1971 års nationalbudget var för optimistiska. Antagandena innebar i vissa avseenden att vi under perioden 1969—1971 skulle få den bästa exportkonjunktur vi någonsin haft och att vi klart skulle öka våra marknadsandelar runt om i världen. Det fanns inte något berättigat underlag för sådana antaganden.

När det gäller industriinvesteringarna var det kanske besvärligare att göra prognoser för 1971 även om jag vill hävda att grunden för de mycket expansiva antaganden som gjordes i början av året var svag. Man kan samtidigt i dag konstatera det tragikomiska förhållandet, att den investeringsavgift på handeln som infördes för att stoppa investeringarna under 1970 tydligen fick sin kraftigaste effekt under 1971, d.v.s. ett år då vi med ljus och lykta letade efter projekt för att begränsa byggarbetslösheten. Det är något av ett memento när det gäller så kraftiga åtgärder. Men även om jag bortser från detta och bara beaktar exportvolymen och industriinvesteringarna borde man ändå ha kunnat göra alternativa kalkyler för dessa poster och räkna med multiplikatoreffekterna. Man skulle då ha kommit till en tillväxt av BNP som legat klart lägre än de 3 procent som antogs. Det är intressant att konstatera att det fanns vissa meningar i konjunkturinstitutets höstrapport 1970 där just detta framhölls. Min tes är — jag framlägger den i form av en fråga till finansministern: Vore det inte bättre med den osäkerhet som föreligger beträffande utvecklingen och med den begränsade kunskapsnivå vi har att göra alternativa kalkyler i nationalbudgeterna? Skulle inte sådana alternativa kalkyler kunna påverka den ekonomiska politiken på ett sådant sätt att vi reagerade tidigare?

För 1971 hade en sådan alternativ prognos definitivt legat klart lägre och alltså kanske haft en chans att tidigare påverka politiken. Innebörden är alltså att dessa tankegångar inom konjunkturinstitutet borde ha utvecklats till ett mer fullständigt alternativ. Detta blir till slut en fråga till finansministern om hur pass mycket han påverkas av ekonomernas prognoser?

Det andra problemet som jag vill ta upp gäller produktivitetens utvecklingen inom industrin. I varje fall tycker jag att denna utveckling är oroande, och den borde rimligen oroa även finansministern. I samband med vårt arbete med långtidsutredningarna kunde vi konstatera att produktivitetstegringen i svensk industri hade gått mycket snabbt under 1960-talet — i det internationella perspektivet föreföll stegringen ha gått exceptionellt snabbt. Per arbetstimme räknat registrerade vi en uppgång med mellan 7 och 8 procent per år. Det gällde både för första och andra hälften av 1960-talet. Detta vållade debatt i långtidsutredningen, huruvida man kunde räkna med att denna utveckling skulle fortsätta under 1970-talet eller om vi skulle få en långsammare ökning. Vi hade en del olika uppfattningar, men i stort sett trodde vi att denna utveckling skulle fortsätta. Men den preliminära statistiken för 1970 och 1971 visar att produktivitetstegringen varit klart långsammare. Den ligger på mellan 4 och 5 procent per arbetstimme och år. För 1971 kan vi visserligen säga att det var ett dåligt kapacitetsutnyttjande, men det var det även år 1968, då vi registrerade dessa höga siffror. Till detta kommer att siffran för 1971 sannolikt har påverkats i höjande riktning av statistiska effekter, d.v.s. den effekt som uppkommer om man från ett genomsnitt tar bort någonting som ligger under genomsnittet. Det är samma typ av effekt som man fick då en berömd amerikansk ekonom för några år sedan flyttade från Harvard till Yale. I sin installationsföreläsning sade denne ekonom, att genom hans förflyttning sjönk genomsnittet på ekonomerna på båda ställena. Tar man bort en enhet som har ett högre värde än genomsnittet sjunker genomsnittet, men tar man bort en enhet som ligger under genomsnittet så stiger genomsnittet. Det är precis vad som hänt under 1971. Vi vet att vi haft en mycket kraftig nedgång av textil- och konfektionsindustrins produktion liksom även av träindustrins produktion. Vi vet att förädlingsvärdet i dessa branscher ligger klart lägre än genomsnittet. Innebörden av detta är alltså att produktivitetstegringen för de anläggningar som är kvar egentligen är något lägre än vad den registrerade siffran visar.

För 1972 räknar nationalbudgeten med att industriproduktionen skall stiga med 2 procent, samtidigt som man tror att produktivitetens utvecklingen inom industrin skall gå tillbaka till 1960-talets trend eller öka med 7 procent. Detta utgör också ett exempel på att det skulle behövas alternativa prognoser. 1960-talets produktivitetens utveckling uppkom under en snabb ökning av industriproduktionen, och vi vet att det finns ett klart samband mellan snabb produktionsstegring och produktivitetstegring. Därför tycker jag att en uppgång med 2 procent av industriproduktionen knappast ger underlag för antagandet om en 7-procentig stegring av produktiviteten. Skulle man komma i närheten av detta tal finns vidare risker för att denna statistiska effekt blir betydande, d.v.s. vi fortsätter att slå ut anläggningar där förädlingsvärdet ligger under genomsnittet för industrin. Det är uppenbart, både från konkurrenssynpunkt och från lönsamhetssynpunkt, att det är en väldig skillnad om produktivitetens

stegringen uppkommer genom en rationalisering i de olika anläggningar vi har eller om den uppkommer genom att vi slår ut anläggningar med genomsnittligt sett lågt förädlingsvärde. Det hade funnits anledning att i nationalbudgeten diskutera detta mer i form av alternativa kalkyler.

Vi måste också beakta att om nationalbudgetens prognoser slår in när det gäller industriproduktionen så ligger vi för åren 1971 och 1972 ovanligt långt under siffrorna i långtidsutredningen för 1970—1975. Jag är visserligen medveten om att vi i långtidsutredningarna alltid haft sådana här perioder — vi ligger dåligt i början och får en uppgång mot slutet — men vi ligger denna gång ovanligt långt under just på industrisidan. Såvitt jag kan se innebär detta att vi under 1973—1975 bör ha en industriproduktionsökning på cirka 7 procent om året, om vi skall få de genomsnittliga 5 procent som vi talat om. Det innebär att om hushållens sparvanor, som finansministern trodde, åter blir desamma som under 1969—1970, måste en mycket stor del av efterfrågan gå mot svensktillverkade produkter, och då ställer man sig frågan: Är konkurrenskraften i svensk industri sådan att detta blir fallet? Skulle det vara så att utvecklingen under 1970—1971 innebär en trendförändring på produktivitetssidan jämfört med 1960-talet och vi skulle vara tillbaka i 1950-talstrenden, får detta betydande konsekvenser både för lönediskussionen och för hela resursdiskussionen vad gäller vår ekonomi.

— / —

Direktör **Curt Nicolin**, Det var utomordentligt stimulerande och roligt att höra finansministerns berättelse om hur väl allting är. Jag noterade med speciell glädje att finansministern och jag numera är överens om att vi befinner oss nära skattetaket. Men det är inte bara det vi numera är överens om. Vi är också överens om nödvändigheten av ökade investeringar i industrin, särskilt när det gäller maskininvesteringarna. Vi är också numera överens om att i och med att man tar bort avdragsrätten för komunalskatten vid statlig beskattning minskar inte kommunernas benägenhet att höja sina skatter. Men sedan finns det många saker som vi i dag inte är eniga om, men som jag hoppas att vi skall kunna enas om i framtiden.

Vi kan notera att man i dagens press allmänt accepterat att den framlagda budgeten är stram. Utgifterna ökas med bara 13,5 procent, ett år då man väntar sig att inkomsterna i landet skall stiga med omkring 10 procent! Det är mycket svårt för mig att uppfatta det som en särskilt stram budget, även om jag gärna vill ge finansministern och hans medarbetare en blomma för att de prutat 3 miljarder. Om vi tidigare fattat beslut som vi inte har råd med i den aktuella situationen är det ett förhållandevis klenkt försvar. Jag kan också hålla med om att det finns många mycket angelägna ändamål att tillfredsställa. Men så mycket mer angeläget skulle det då vara att i statsverkspropositionen finna förslag som är ägnade att skapa större resurser.

Vi kan konstatera att vi lever i ett samhälle där stimulansen att företaga och stimulansen att arbeta inte blott kraftigt har avtagit utan ibland är helt frånvarande, t.o.m. negativ. Jag vet att jag kommer att uppbära mycken kritik i pressen för det jag nu säger, men ibland måste man ändå tala om fakta. En arbetare i svensk industri med en medelinkomst och som är frånvarande

från arbetet under två månader på grund av sjukdom ökar sin nettoinkomst efter skatt med ett visst antal hundra kronor, något beroende på lokala förhållanden och en del olika detaljer. Detta beror på att den inkomst som han hade fått under dessa två månader, om han hade varit i tjänst, hade beskattats med marginalsatt, medan hans sjukersättning utgår skattefritt. Dessutom utgår sjukersättningen även för dagar då han normalt inte hade varit i tjänst och tjänat pengar.

Jag är självfallet helt införstådd med att sjuka människor skall ha ett skydd så att de inte på toppen av sin olycka skall få ekonomiska svårigheter. Men därifrån till att utsätta människor för frestelsen att vara frånvarande under föregivande av sjukdom därför att de därmed ökar sin nettoinkomst måste vara förkastligt.

Sedan vi fick det nya skattesystemet har vi, trots lågkonjunktur och trots arbetstidsförkortning, större svårigheter att övertyga våra medarbetare om att göra övertid; sedan marginalsatten är dragen blir det så rasande litet kvar. Jag talar nu inte om toptjänstemän med höga inkomster, utan jag talar om folk med medelinkomster — arbetare och lägre tjänstemän. Vi har kommit i ett läge där marginalskatteresonemanget motverkar vår produktivitet. Man kan inte avstämna alla specialkunnanden i ett företag och alla delprocesser i en produktion så, att det alltid överensstämmer med behovet. Därför behövs ofta övertid. I själva verket är ett övertidsuttag ett sätt att undvika att anställa mer folk än man behöver. Därmed undgår man också att minska personalstyrkan när efterfrågan blir mindre. Detta är alltså en trygghetsfråga för personalen själv, men sådana arrangemang har sålunda i hög grad försvårats.

I detta sammanhang kan det vara intressant att konstatera att hela den progressiva beskattningen i vårt land ger bara cirka 10 procent av statens och kommunernas inkomster. Då frågar man sig: Måste vi utsätta folk med normala arbetsinkomster för en sådan marginalsattesituation att dessa effekter uppkommer?

Jag skall inte tala om stimulansen till företagande, att spara pengar och att satsa dessa i produktionen. Detta är nämligen inte populärt, men jag kan försäkra att stimulans effekterna inte är kraftigare i det avseendet.

Tyvärr saknar jag i statsverkspropositionen förslag från finansministern som skulle vara ägnade att avhjälpa dessa brister. Vi har kunnat konstatera att utomordentligt stora pengar anslås till utbildning. Jag har själv offentligt många gånger under de senaste tio åren sagt att detta är av godo både ur produktionssynpunkt och ur konsumtionssynpunkt. Men det är överraskande hur begränsade våra insatser är när det gäller att ge människorna de kunskaper som behövs i produktionslivet.

När finansministern säger att vi har en arbetslöshet på 2 à 3 procent måste jag hålla med honom om att vår statistik är utomordentligt bristfällig; den lånar sig till alla typer av definitioner. Om vi verkligen vill bedöma en konjunktursituation med belysning ur arbetslöshetssynpunkt måste vi nämna också det förhållandet att vi har beredskapsarbeten som sysselsätter kanske 30 000 à 40 000 människor och att vi har en arbetsmarknadsutbildning som sysselsätter 90 000. Kanske 20 000 eller 30 000 av dessa är nödvändiga ur omskolningssynpunkt. Utbildningen av de övriga är utslag av en i och för sig

berömvärd strävan att ge människorna en anständig social och ekonomisk tillvaro när de inte har ett normalt arbete, men det är likväl uttryck för en bristfällig efterfrågan i vårt samhälle.

Adderar man dessa siffror med de officiellt redovisade arbetslöshetssiffrorna blir det helt andra tal än vad man tidigare angett. Jag medger att det finns mycket att säga om statistiken och ännu mer om hur man bör lösa dessa problem. Men likväl existerar de.

Slutligen en synpunkt i anslutning till konjunkturbedömningen. När finansministern tror på en uppgång under detta år vill jag innerligt hoppas att han har rätt. Men i så fall kan jag inte underlåta att säga ett kritiskt ord om budgeten. Vi får under innevarande budgetår ett underskott på 4,3 miljarder. Den nya budgeten förutser 3,3 miljarder. Vi vet av erfarenhet att den budget som presenteras den 10 januari brukar bli utsatt för överskridanden utöver den tilläggsbudget som kommer på våren. Det skulle vara mer än märkligt om inte underskottet, när vi kommer till slutet av det budgetår som omfattas av den nu framlagda statsverkspropositionen, skulle överstiga fjolårets. Finansministern har förklarat för oss hur vi under innevarande år har spätt på vår ekonomi med ett stort antal miljarder för att få fart på hjulen. Om vi kommer att få ett ännu större underskott under nästa budgetår som finansministern tror skall bli ett ekonomiskt starkt år, ett uppgångsår, då kan jag inte se annat än att vi bäddar för en utomordentligt stark inflation. Den andra lösningen är att finansministern i själ och hjärta inte riktigt tror på sin konjunkturbedömning. Jag hoppas att det inte är förklaringen.

— / —

Cand polit **Lars Matthiessen**, Handelshögskolan: Jag skulle vilja börja med en liten praktisk propå. Jag tycker nog att finansministern har ett väl kraftigt tilltaget överläge på grund av att denna debatt kommer så tätt inpå publicerandet av finansplanen. Jag fick tillgång till finansplanen i går eftermiddag. Det är klart att man då inte kan hinna med några djuplodande studier. Mitt förslag är därför att man försöker ta detta sammanträde en något längre tid efter publicerandet av finansplanen. Efter vad jag förstår har finansministern dessutom ett mycket digert program just under dessa dagar.

Det har inte varit vanligt att tala om 1971 som ett högkonjunkturår. Då det gäller *diskussionen* om stabiliseringspolitiken kan man emellertid utan vidare säga, att 1971 har varit ett högkonjunkturår. Somliga kanske rent av vill hävda att det förekommit vissa överhettningstendenser. Även om alltså mycket av skeendet är färskt i minnet tänkte jag ändå göra en kort återblick på förloppet under den senaste konjunkturcykeln; jag tror nämligen att det kan vara en nyttig utgångspunkt för diskussionen.

Vi fick under år 1969 en kraftig konjunkturuppgång efter två års avmattning. Att det var fråga om en uppgång stod ganska klart redan i början av 1969. Denna konjunkturuppgång fortsatte under hela 1969 och ledde till en mycket starkt ökad efterfrågan på arbetskraft. Ändå genomfördes inte någon finanspolitisk åtstramning. Däremot skärptes kreditpolitiken mycket kraftigt under 1969, bl.a. för att motverka utflödet av valuta. Trots detta kan man säga att inbromsningen under 1969 var klart otillräcklig. Expansionen av såväl

hushållens som företagens efterfrågan hade underskattats betydligt, och bytesbalansens underskott minskade inte som väntat utan ökade.

Under första hälften av 1970 fanns övertrycket i ekonomin kvar och i början av året fick vi en höjning av vissa indirekta skatter. Men det var fråga om en ganska måttlig inkomstförstärkning. Efter en kraftig ökning av handelsbalansens underskott under första halvåret och en snabbare prisstegringstakt följde under hösten prisstoppet och en ny skattebukett, vari bl.a. ingick höjningen av den allmänna arbetsgivaravgiften och ökade indirekta skatter. Denna gång var det fråga om en skattehöjning på så mycket som 2 miljarder. Då hade emellertid konjunkturen vänt och nedgången börjat. Trots den mer åtstramande politiken under 1970 ökade bytesbalansunderskottet återigen kraftigt. Prisuppgången under 1970 blev den största sedan Korea-inflationen.

Högkonjunkturen blev ganska kort. Redan under andra kvartalet 1970 började antalet lediga platser minska, och under andra halvåret fortsatte arbetskraftsefterfrågan att gå ned. Samtidigt vändes underskottet i handelsbalansen till ett överskott. Finansministern avvisade i 1971 års finansplan en generell lättnad av den ekonomiska politiken med motiveringen att det var klart olämpligt i dagens läge. Vad vi i stället fick var en omfattande finanspolitisk åtstramning. Jag tänker på inkomstskattereformen som man tidigare hade fattat beslut om, ökade folkpensioner och barnbidrag, höjningen av moms och den rekordstora kommunalskattehöjningen liksom även ökningen av arbetsgivaravgiften. Räkner man litet på dessa saker finner man att de *autonoma* skattehöjningar som blev märkbara under 1971 motsvarade hela 1,9 procent av BNP. Denna skattehöjning är inte bara den största som genomförts under ett avmattningsår efter kriget — den är över huvud taget den näst största som förekommit under efterkrigstiden. Om man dessutom tar hänsyn till utvecklingen av konsumtion och investeringar inom den offentliga sektorn finner man att de finanspolitiska åtgärdernas effekt under 1971 har varit att *minska* den totala efterfrågan. Till detta resultat kommer också nationalbudgeten då man där gör liknande kalkyler.

En efterfrågedämpande ekonomisk politik under ett avmattningsår är naturligtvis i högsta grad anmärkningsvärd, och det finns inte heller någon parallell härtill under efterkrigstiden. Denna restriktiva politik måste givetvis i hög grad ha bidragit till den stora omsvängningen i utrikeshandeln och dämpningen av den ekonomiska aktiviteten under 1971. Som framgår av finansplanen förbättrades handelsbalansen under förra året med 3 miljarder. Inte heller detta har någon motsvarighet under tidigare år. Vi vet också att arbetslösheten blev mer omfattande än någon gång sedan avmattningen 1958.

Finansministern var inne på olika anledningar till att det under 1971 gick som det gjorde, och det är svårt att bestrida att dessa faktorer spelat en viss roll. Men det är också helt klart att den mycket restriktiva finanspolitik som fördes hör till bilden som en avgörande faktor.

Vi har under 1971 fått en hel serie av selektivt stimulerande åtgärder och dessutom en uppmjukning av kreditpolitiken. Det finns ingen anledning att gå närmare in på arten av dessa åtgärder. Däremot kan det naturligtvis konstateras — och det måste konstateras i en diskussion om den ekonomiska politiken — att de stimulerande åtgärderna uppenbarligen var otillräckliga och för sent insatta för att på ett avgörande sätt motverka avmattningen

under förra året. Därmed var också den lägsta tillväxttakten under efterkrigstiden oundviklig.

Sammanfattningsvis kan man säga att den ekonomiska utvecklingen och stabiliseringspolitiken under konjunkturväxlingen från 1969 fram till 1971 har följt samma mönster som vi hade under förra konjunkturcykeln. Båda perioderna började med mycket kraftiga konjunkturuppsving som de facto tilläts utveckla sig utöver ekonomins kapacitetsgränser, med betydande bytesbalansförsämringar och ökad pris- och lönestegringstakt som några av de omedelbara följderna. När överhettningen gott och väl var ett faktum genomfördes en finanspolitisk åtstramning som inte bara vidmakthölls utan skärptes långt efter det att den följande konjunkturedgången hade börjat. Därför kan det ur stabiliseringssynpunkt på goda grunder hävdas att den finanspolitiska åtstramningen i båda dessa fall genomfördes minst ett år för sent. På det sättet kom den ekonomiska politiken att förvärpa den avmattning som följde. Under båda avmattningsperioderna hade den ekonomiska politiken medvetet givits en starkt restriktiv inriktning ur sysselsättnings- och tillväxtsynpunkt, med det klart uttalade syftet att minska bytesbalansens underskott och hålla pris- och kostnadsstegringarna tillbaka. Den successiva omläggningen av politiken i expansiv riktning under 1971 har som vi alla vet inte varit tillräcklig för att återställa den fulla sysselsättningen.

Jag vill sedan gå in på frågan om finanspolitikens flexibilitet mot bakgrunden av denna korta krönika över utvecklingen. Man kan fråga sig varför den svenska stabiliseringspolitiken tydligen har blivit klart sämre anpassad till konjunkturläget än vad den tidigare varit. För några år sedan publicerades inom OECD en undersökning av stabiliseringspolitiken i olika länder — sju västliga industriländer. Man kom där fram till resultat att Sverige nog var bäst i gänget. Men den undersökningen gick bara fram till 1965. Vi kan nu konstatera att omdömet inte gärna kan bli detsamma, då de följande åren medtas.

En första förklaring till denna dåliga anpassning jämfört med tidigare är förstas prognoserna som tämligen konsekvent har underskattat styrkan i såväl uppgången som nedgången under de båda konjunkturcyklerna. Prognosmisstag kan naturligtvis aldrig helt och hållet undvikas. Prognoserna är emellertid bara *en* del av förklaringen. En annan förklaring är, såsom jag ser det, en ur stabiliseringspolitisk synpunkt både nedslående och ödesdiger tveksamhet då det gällt att använda finanspolitiken. Om vi tar högkonjunkturen 1969 och 1970 som ett exempel finner vi att det under de åren inte sänkades uppmaningar att skärpa den ekonomiska politiken, exempelvis genom att ta den planerade momshöjningen tidigare än man ursprungligen hade avsett. Som skäl för att inte höja momsens före 1971 har finansministern bl.a. anfört att momshöjningen var sammankopplad med inkomstskattesänkningen för lägre inkomsttagare och att momshöjningens prishöjande effekt skulle ändra förutsättningarna för de då gällande tvåårsavtalen. Jag tycker att detta är ett ganska defaitistiskt argument som i praktiken gör det omöjligt att använda skattepolitiken för att hindra överhettningar i ekonomin. I så fall skulle endast kreditpolitiska medel stå till förfogande, precis såsom fallet var under 1969. Det kan nämnas att man dock så sent som 1967 hade höjt omsen mitt under gällande treårsavtal. Mot argumentet att skattebetingade prishöjningar inte

får ändra de ekonomiska villkoren för löntagarna under en avtalsperiod kan också invändas att det ur löntagarnas synpunkt spelar mindre roll om det är en momshöjning eller en utebliven åtstramning som leder till höjda priser.

Nu kom alltså den finanspolitiska åtstramningen i stället i slutet av 1970 och i början av 1971. Denna misslyckade "timing" får en att erinra sig en annan episod under efterkrigstiden, nämligen *slopandet* av omsen år 1947 mitt under brinnande högkonjunktur. För 1971 hade givetvis det bästa varit att denna åtstramning inte hade kommit till stånd. Det näst bästa hade varit att en radikal omläggning av finanspolitiken i stimulerande riktning hade kommit till stånd under våren. Redan i mars var arbetslösheten påfallande hög. Men man valde i stället att avvakta för att sedan satsa på selektiva åtgärder.

Då det gäller frågan om selektiva eller generella åtgärder har vi haft många diskussioner både tidigare och nu i kväll, varför jag kan fatta mig relativt kort. Denna diskussion har förts på ett ganska kategoriskt och principiellt sätt. Man kan nästan befara att handlingsfriheten för stabiliseringspolitiken längre fram kan visa sig ha blivit begränsad på grund av de bestämda uttalanden som gjorts. I diskussionen om en momssänkning under 1971 invändes, att en sådan åtgärd var omöjlig eftersom man sedan skulle tvingas höja momsens när högkonjunkturen återkom, och det skulle leda till extra prisstegringar i ett läge när priserna redan var på väg uppåt. Det är ett sådant principiellt resonemang som egentligen utesluter att indirekta skatter används i konjunkturstimulerande syfte. Inom parentes kan man ställa frågan, varför den sittande budgetutredningen skall överväga hur man kan öka finanspolitikens flexibilitet, om man inte på allvar överväger att använda de instrument man har.

Finansministern har redan talat om fördelarna med de selektiva åtgärderna. En fördel skulle vara att de snabbt kan avbrytas och att de ger hjälp där hjälpen behövs. Det kan vara riktigt i ett läge då vi redan har fått arbetslöshet. En sak som nog talar för generella åtgärder är att dessa i praktiken i högre grad än selektiva åtgärder kan användas för att *förebygga* arbetslöshets-situationer. Med generella åtgärder bör man i bästa fall ha möjlighet att påverka den ekonomiska utvecklingen på ett sådant sätt, att det inte blir nödvändigt med omfattande selektiva åtgärder. Jag kan därför inte hålla med finansministern då han avpolleterar Keynes och hävdar att det i alla lägen är omöjligt att möta avmattningar i våra dagars Sverige med generellt stimulerande åtgärder. Med detta har jag inte velat säga att selektiva instrument inte behövs i den stabiliseringspolitiska arsenalen. Då det gäller användningen av selektiva och generella åtgärder i en avmattning är det som jag ser det i princip inte fråga om ett antingen — eller utan om ett både — och.

Till slut några ord om läget under 1972. Av helt avgörande betydelse blir arbetstidsförkortningen från 42,5 till 40 timmar som till större delen tas ut under 1972. Man kan säga att Sverige har haft tur med sina arbetstidsförkortningars placering i konjunkturförloppet. Förkortningen från 48 till 45 timmar togs med en timme per år 1958—60. Det innebar att arbetslösheten under avmattningen 1958—59 kunde hållas nere i viss mån genom att den efterfrågade mängden arbetstimmar fördelades på fler sysselsatta. Samma sak upprepades under avmattningen 1967—68 och återigen i år. Förkortningen 1972 har beräknats minska medelarbetstiden för anställda med så mycket som

3,5 %. Trots att den beräknade produktionsökningen tillsammans med den förväntade produktivitetstegringen skulle ha medfört *minskad* arbetskrafts- efterfrågan räknat i timmar räknar man i nationalbudgeten med en sysselsättningsökning på omkring 1,5 % tack vare arbetstidsförkortningen. Därigenom skulle arbetslösheten kunna minskas med omkring en procentenhet, d.v.s. lika mycket som uppgången under 1971.

Det finns vissa reservationer kring denna kalkyl som kanske borde ha betonats kraftigare i nationalbudgeten. Det finns tecken som tyder på att nyanställningarna med anledning av arbetstidsförkortningen inte blir så omfattande inom handeln och andra servicesektorer, som har antagits i nationalbudgeten. Inom exempelvis handeln har personalstyrkan de senaste kvartalen ansetts vara för stor. Det skall också betonas att den privata tjänstesektorn inte är oväsentlig för sysselsättningen eftersom halva BNP genereras i denna sektor.

Tiden medger inte en mer uttömmande diskussion av konjunkturerna och den ekonomiska politiken. Sammanfattningsvis vill jag säga att rätt mycket tyder på att 1972 inte kan bli ett år med vad som hittills har betraktats som full sysselsättning trots de stimulerande åtgärder som har vidtagits förra året. Att den senaste arbetsmarknadsstatistiken tyder på en viss förbättring av läget på arbetsmarknaden kan mycket väl bero på den milda vintern och vissa nyanställningar i samband med arbetstidsförkortningen. Den här gjorda bedömningen skiljer sig knappast från nationalbudgetens där det sägs att "det 1972 skulle återstå en viss reserv av outnyttjade produktionsresurser". Det är måhända dags att revidera våra föreställningar om hur hög sysselsättningen skall vara för att vara full?!

— / —

T f professor **Sven-Olof Lodin**, Uppsala Universitet: Det finns inga nya skatter i budgeten, men det finns i stället obehagligt mycket gamla skatter, varför jag känner mig ursäktad om jag tar upp en effekt av ett inslag i 1970 års skattepaket som framkommit efter de stora kommunalskattehöjningarna och som knappast kan ha varit förutsedd. Det gäller avtrappningen av grundavdraget och de marginalskatteeffekter som därigenom uppkommer.

Finansministern är i allmänhet inte road av att diskutera marginaleffekter. Jag tänker heller inte här ta upp tiden med att konstatera att marginalskatte- na är höga — det vet finansministern redan. Det intressanta är emellertid att de får en snedvridande effekt på grund av avtrappningen, framför allt vid den kommunala beskattningen.

Hur fungerar då denna avtrappning av grundavdraget? Grundavdraget är, som alla vet, 4 500 kr, som drages från den taxerade inkomsten. Om man har mer än 30 000 kronor i taxerad inkomst får man inte längre fullt grundavdrag, utan avdraget skall minskas med 20 procent av vad inkomsten överstiger 30 000 kronor eller — för att uttrycka det enklare — den beskattningsbara inkomsten stiger med 120 procent av den verkliga inkomstökningen. I skatteeffekt innebär detta att skatteuttaget är 120 % av det nominella uttaget i inkomstskiktet 30 000—52 500 kr. Det är alltså i själva verket en maskerad extra progression. Jag skall mycket kortfattat demonstrera hur detta fungerar vid en höjning av kommunalskatten. Jag gör det med hjälp av två tabeller,

med utgångspunkt från förhållandena i Uppsala där jag är verksam. Kommunalskatten var där 20 kr år 1969 och har nu för år 1972 stigit till över 25 kr — dessvärre ingen ovanlig utveckling.

Låt oss ta följande exempel med fyra inkomstagare och kommunalskatt 20 kr.

<i>Inkomst</i>	<i>Kommunalskatt</i>	<i>Statlig skatt</i>	<i>Fp-avgift</i>	<i>Summa marginalskatt %</i>
29 000	20	22	5	47
30 000	120 % · (20 =24)	22 26,4	5) 6	56,4
35 000	120 % · (20 =24)	28 33,6	—) —	57,6
52 500—				
70 000	20	38	—	58

Dessa marginalskatter är höga, men det är inget nytt. Det intressanta är att den marginalskattekurva som dessa relationer innebär, måste ses som ett uttryck för hur man menade att skatterna borde fördelas. (Vi skall komma ihåg att när förslaget gjordes 1969 räknade man med 20 kr som genomsnittlig kommunalskatt.) Om nu kommunalskatten höjs kraftigt borde detta inte förändra relationerna i marginalskattekurvan. Kurvan kommer visserligen att ligga på en högre nivå, men borde ha i huvudsak samma utseende. Men på grund av avtrappningen av grundavdraget sker inte detta, utan avtrappningen medför en snedvridning, som ej kan ha varit avsedd och som med de stora kommunalskattehöjningarna måste betraktas som allvarlig.

Om vi ändrar kommunalskatten i exemplet till 25 kr — det är i själva verket just vad som hänt i Uppsala mellan 1969 och 1972 — får vi följande fördelning.

<i>Inkomst</i>	<i>Kommunalskatt</i>	<i>Statlig skatt</i>	<i>Fp-avgift</i>	<i>Summa marginalskatt %</i>
29 000	25	22	5	52
30 000	120 % · (25 =30)	22 26,4	5) 6	62,4
35 000	120 % · (25 =30)	28 33,6	—) —	63,6
52 500—				
70 000	25	38	—	63

Vi finner då att den marginella kommunalskatten för 30- och 35 000 kronorsmännen här blivit 30 kr, dvs att den i realiteten stigit med 6 % i stället för med 5 %, vilket i sin tur leder till att 35 000 kronorsmännen nu har högre marginalskatt än den som tjänar ända upp till 70 000 kr. Om man dessutom lägger till den marginella sjukförsäkringsavgiften, som kan beräknas till 0,7 %

i alla inkomster upp till 39 000 kr, där den försvinner, får även 30 000 kronors-mannen högre marginalskatt, 63,1 % och 35 000 kronors-mannen 64,3 %. Det är avtrappningen som ger dessa snedvridande effekter. 25 kr är idag ingen särskilt hög kommunalskatt då riksgenomsnittet ligger på nära 24 kr, varför den påtalade effekten är ganska vanlig.

När man genomförde skattereformen tänkte man sig att trappa av grundavdraget dels för att få en viss förhöjning av kommunalskatten, dels för att kompensera kommunerna för det inkomstbortfall grundavdraget medförde. För den stackare i inkomstkiktet 30 000—52 500 kr, som bor i en kommun som måste höja kommunalskatten, slår avtrappningen hårt på lönestegringen. Han får betala 1:20 i kommunalskattförhöjning, medan alla andra får 1 krona i höjning, vilket leder till denna enorma kommunalskatt på marginalen. Exemplet med 35 000 kronors-inkomst gäller i Uppsala exempelvis en familjeförsörjare som, om han har tre barn, fortfarande har bostadstillägg. En familjeförsörjare, som har två barn har ekonomiskt just lyckats få upp näsan så mycket över vattnet att han av myndigheterna anses kunna klara sig själv. Men man låter honom, som marginalskatteuttaget visar, inte höja sig särskilt mycket över vattenytan. Jag har här bara tagit hänsyn till de marginaleffekter som själva skattesystemets utformning medför. Till dem skall läggas de marginaleffekter som avtrappningen av de sociala förmånerna medför just i inkomstkikten 25 000—35 000 kr. Just med hänsyn härtill bör skattesystemet rensas från sådana inslag, som vid stigande kommunalt skattetryck medför en extra belastning för dessa grupper.

Balanspunkten, där marginalskatten för den som tjänar 35 000 kr är lika stor som för den som tjänar upp till 70 000 kronor, ligger vid en kommunalskatt på 22 kronor. Detta har också den snedvridande effekten att de som bor i högskattekommunerna blir ännu hårdare beskattade än vad skillnaden i kommunal utdebitering i sig själv indikerar, och tendensen till utflyttning från högskattekommunerna ökar.

Frågan är om det inte varit bättre att placera progressionen i den statliga delen av skattesystemet, där riksdagen kan kontrollera den, om man vill ha detta höga marginalskatteuttag. Lagg alltså mer av progressionen på statskatten och låt kommunalskatten vara i fred!

Jag skulle avslutningsvis vilja fråga finansministern om han inte tycker att det vore på tiden att ändra avtrappningsregeln på ett sådant sätt att den inte får dessa snedvridande effekter?

— / —

Bankekonom **Leif Backlund**: Jag vill göra några kommentarer till den del av finansministerns framställning som rör de internationella valutafrågorna.

När man har i tankarna att 1971 varit det år då efterkrigstidens valuta-system sprängts isär till följd av ett amerikanskt betalningsbalansunderskott av ofattbar höjd — 18 miljarder dollar på likviditetsbasis för perioden januari—september — när man också har i tankarna att den kapitalistiska världen i december i fjol i sista stund undvek ett öppet handels- och valutakrig och att faran är långt ifrån över, ter sig den redogörelse som finansplanen ger om det gångna årets internationella valutapolitiska händelser som rent idyllisk.

Man får veta att "den amerikanska regeringen nu slog fast att Förenta staterna, liksom alla andra länder, måste arbeta för att få balans i sina utrikesbetalningar" och att man på Washingtonmötet tagit "ett avgörande steg mot återställandet av stabilitet i det internationella betalningssystemet". Visserligen antyder man att "många besvärliga problem återstår att lösa" men försäkrar att uppgörelsen skapat "förutsättningar för fortsatt snabb expansion av världshandeln".

Jag tror att en sådan folkhemsberättelse, som bygger på regeln "undvika att upplysa och oroa", är i nuvarande läge farligt sövande både för den allmänna opinionen och för åtskilliga politiska och ekonomiska beslutsfattare.

Vad man saknar i finansplanens berättelse, i år liksom tidigare år, är först och främst en teknisk redogörelse och en politisk kommentar över företeelsen dollarimperialism i den mening som detta ord används av finanse experter som Robert Triffin, Gordon Tether i Financial Times eller Paul Einzig, dvs. en redogörelse och en kommentar om den amerikanska regeringens och de amerikanska storföretagens och storbankernas långvariga och alltmer hänsynslösa missbruk av USA:s internationella utgivningsprivilegium. Med internationellt utgivningsprivilegium menar man då den förmån — och det ansvar — som USA i efterkrigstidens valutasystem haft genom att betala utlandet med egen valuta.

Som bekant har detta utgivningsprivilegium sedan 1960 i stigande omfattning utnyttjats för att finansiera en del angelägenheter som varit enbart amerikanska, som t.ex. Vietnamkriget och uppköpet av västeuropeiska företag. Med undantag för de Gaulles modiga enmanskamp har inte något nämnvärt politiskt motstånd rests i Västeuropa mot denna dollarimperialism. Man har tvärtom sökt dölja eftergifterna och dess konsekvenser bakom lugnande tekniska "förklaringar". Under 1960-talet hette det att USA:s stora betalningsunderskott var nödvändiga för att säkra världens stigande internationella likviditetsbehov. När sedan världen översvämmats av dollar har man fått tillgripa en annan förklaring. Man vill nu låta påskina att underskotten främst skulle bero på olikheter i kostnadsutvecklingen mellan USA och dess viktigaste valutapolitiska allierade. Men detta resonemang har bara det felet att det inte berör det problem som är aktuellt.

Om dollarn före december 1971 kunde sägas vara klart övervärderad och yenen eller marken lika klart undervärderade hade det nämligen mycket litet att göra med olikheter i kostnadsutvecklingen. Visserligen är det svårt att göra fullt relevanta jämförelser mellan olika produktionsapparaters kostnadsutveckling men med hjälp av de siffror man förfogar över kan man dock dra bestämda slutsatser. Tar man t.ex. som bedömningsgrund utvecklingen av industrilönkostnaden per producerad enhet, kan man konstatera att denna kostnad under 1960-talet stigit rätt blygsamt i USA och Japan, medan stegringen var ganska kraftig i Västtyskland. Enligt detta kriterium skulle alltså Västtyskland ha behövt snarare devalvera än revalvera i förhållande till dollarn. Detsamma gäller också Sverige. Övervärderingen av de västeuropeiska valutorna har alltså varit en ur *kommersiell* synpunkt konstgjord företeelse som skapats genom ett stort flöde av dollar från USA avsedda för *finansiella* transaktioner. Det är detta flöde av både lång- och kortfristigt kapital som ökat utbudet och minskat priset för internationella dollar.

Nu finns det för USA:s valutapolitiska partners anledning att fråga sig i vilken mån de är betjänta av detta flöde av internationella dollar. Frågan inställer sig inte minst beträffande de privata amerikanska investeringarna i utlandet. I Financial Times den 23 november 1971 gick Gordon Tether till hårda angrepp mot sättet att finansiera denna investeringspolitik. Han påpekade att USA inte rimligen kan fordra av sina valutapolitiska allierade att de skall justera uppåt sina valutor i förhållande till dollarn för att möjliggöra privata amerikanska nettoinvesteringar i utlandet på minst 5 miljarder dollar per år. "Det finns", säger han, "inga jordiska skäl varför andra länder skulle anse sig tvungna att anpassa sina betalningslägen för att i så stor skala underlätta frammarschen av dollarimperialismen."

Icke desto mindre kapitulerade USA:s valutapolitiska partners några veckor senare inför hotet om ett öppet handels- och valutakrig. För att övertyga sig om att den valutauppgörelse som träffats i december 1971 var en regelrätt kapitulation behöver man bara rada upp eftergifterna. USA lyckades få igenom en genomsnittlig vägd revalvering av de övriga OECD-ländernas valutor gentemot dollarn med 12 procent jämfört med nivån den 1 maj år 1971. Detta var t.o.m. 1 procent mer än vad finansminister Conally krävt vid Rommötet i början av december och det var 5 procent mer än den faktiska revalvering som den 1 december uppnåts efter tre och en halv månaders fluktuerande kurser. Alltjämt på det valutapolitiska planet kunde USA trumfa igenom en betydande breddning av marginalerna kring de nya pariteterna, även mellan europeiska länder som för inte så länge sedan hade planer på en monetär union. På det handelspolitiska planet kunde också USA notera betydande framgångar. Inte minst viktig för Europas del är EEC-ländernas villighet att öppna förhandlingar med USA om både tullreduceringar för vissa amerikanska jordbruksprodukter och mera allmänt om ökad amerikansk insyn i EEC:s jordbrukspolitik och t.o.m. om en eventuell amerikansk vetorätt när det gäller undertecknande av preferensavtal med neutrala EFTA-länder som Sverige.

Som tröst för allt detta har vi fått upphävandet av hotet om ett handels- och valutakrig, som jag inte kan förmå mig att kalla för amerikansk eftergift och sedan vad man kallar dollarns detronisering som reservvaluta. I sak är det fråga om ett löfte från den amerikanska regeringen att, så snart den bedömt Kanadas, Japans och EEC:s konkreta handelspolitiska eftergifter som tillfredsställande, föreslå kongressen att höja det officiella guldpriset med 8,6 procent. I den mån accepterandet av en prestigeförlust i sig självt utgör en eftergift kan nog detta löfte betraktas som en amerikansk eftergift. Men att acceptera en prestigeförlust och acceptera dollarns dertonisering som reservvaluta är två helt skilda saker. Washingtonöverenskommelsen innehåller inga som helst löften — ännu mindre fasta tidsbestämda åtaganden — från amerikansk sida i syfte att avskaffa underskotten i den amerikanska betalningsbalansen. Det är väl därför som tidningen American Banker i sin kommentar till Washingtonmötet kunde ge följande blomma åt finansminister Connally: "Han spelade sina kort med den fullfjädrade pokerspelarens bluff, list och hårdhet. Gav bort ingenting av värde samtidigt som han ordnade ett globalt arrangemang avpassat till USA:s behov."

USA har alltså bevarat en stor handlingsfrihet när det gäller att bestämma

utformningen av ett nytt internationellt betalningssystem. Hur stor denna handlingsfrihet är får man ett litet prov på när man i Financial Times den 4 januari 1972 läser hur Gordon Tether kastar fram tanken att amerikanerna, när de nu vant sig att höja det officiella priset på guld, skulle kunna fortsätta på den inslagna vägen och fördubbla eller tredubbla guldpriset. Vill man spekulera vidare kan man tänka sig att USA skulle kunna försöka åstadkomma ett slags "nollställning" i det internationella betalningssystemet genom att först väsentligt höja guldpriset, och därmed i motsvarande mån skriva ner USA:s dollarskuld, och sedan använda en fiktiv IMF-valuta av SDR-typ till konsoliderings- och amorteringsändamål. Dollarn skulle därmed åter kunna bli konvertibel — åtminstone i viss utsträckning — och dansen kunna börja igen. Med lite galghumor skulle det av européer kunna betraktas som en Marshallplan i omvänd riktning. Men medan USA på sin tid valde att gratis sälja sina varor skulle vi alltså välja att gratis sälja våra fabriker.

Men helt bortsett från dessa sista spekulationer utgör dollarimperialismen såsom den i dag tar sig uttryck redan ett ytterst allvarligt politiskt problem. När det gäller Sverige ger den en stor del av förklaringen till varför vi i fjol talade om devalvering, varför vi i år påprackats en revalvering och varför vi nästa år igen får tala om devalvering eller revalvering alltefter dollarimperialismens in- och utandning på eurodollarmarknaden. Där ligger också en del av förklaringen till stoppet i den svenska statens reformarbete.

Dollarimperialism skapar även ett djupare dilemma på det etiska planet, åtminstone så länge det amerikanska militärindustriella komplexet styr USA:s öden. Varken Vietnamkriget eller det fjärrstyrda datakriget kan vara angelägenheter som vi vill göra till våra. Ser man problemet ur denna aspekt kan man säga att vi på Washingtonmötet förnyat vår andel i det största internationella Aktiebolaget Brott som någonsin existerat. Och vare sig vi vill det eller inte kommer ändå den unga generationen att kasta i ansiktet på oss: "Vad sysslar ni med egentligen?"

Det är naturligtvis inte meningen att man i finansplanen skall granska dollarimperialismens alla implikationer, men att helt blunda för företeelsen kan som sagt vara farligt sövande, inte minst därför att man till slut tror på sina egna lugnande berättelser. Jag hoppas därför att finansministern skall utnyttja detta tillfälle för att ge sin syn på åtminstone vissa aspekter av dollarimperialismen.

— / —

Arkitekt Carl Nordling, Vattenbyggnadsbyrån: Jag skall be att få återföra debatten till den svenska ekonomin och säga några ord om sysselsättningsproblemet och byggsektorn.

Regeringen har ofta framställt sig själv som en säker garant för den fulla sysselsättningen. Ja, den har t.o.m. velat hävda att den och dess parti skulle vara de enda som vill prioritera den fulla sysselsättningen före andra, mer efemära mål. Att regeringen haft i sin hand medlen att styra sysselsättningen har varken den själv eller andra tvivlat på. Jag skall återkomma till frågan om medlen.

Man kan nog lugnt påstå att under de 30 åren från 1936 till 1965 var arbets-

lösheten aldrig något egentligt problem för de arbetsföra människorna i Sverige. Folk vande sig därför vid att lita på regeringens löfte i fråga om sysselsättningen. Det var först åren 1967 och 1968 som många människors tillit till regeringens vilja och förmåga fick sig en hård knäck. Det var de åren som den registrerade arbetslösheten envisades med att stiga trots en oerhört kraftig satsning på bl.a. omskolning och beredskapsarbeten. Efter det har det nog förbigått många att den lilla minskning av arbetslösheten som uppnåddes under de goda åren 1969 och 1970 faktiskt åstadkoms genom en ännu större satsning på omskolning.

En liten parentes om omskolningens roll. Det är inte så att omskolningen behövs ur näringslivets synpunkt, något som direktör Nicolin mycket riktigt påpekade. Det gick ju bra utan statlig omskolning under 1930-talet liksom under 1940- och 1950-talen, när en stor del av jordbrukarbefolkningen flyttade över till tätorterna och fick nya yrken. Det är inte heller så att näringslivet skulle kunna placera alla dem som nu befinner sig under omskolning, om dessa plötsligt stod där med en fix och färdig utbildning. T.o.m. med nuvarande låga utströmningshastighet från omskolningen brukar det ta veckor och månader för de omskolade att få jobb. Även då sker det mer eller mindre på bekostnad av yngre nyutbildade, som i stället får vänta på sin sysselsättning. Den största nyttan med omskolningen är nog den, att den håller folk borta från arbetsförmedlingarna och kanske fördelar arbetslösheten jämnare.

På det här sättet har bristen på meningsfull sysselsättning kamouflerats, och av den anledningen men också på grund av en avtrubbning genom vanans makt ställer vi inte längre kraven så högt när det gäller sysselsättningen. Summan av de registrerade arbetslösa, omskolningseleverna, beredskaps- och arkivarbetarna låg faktiskt mellan 90 000 och 100 000 under år 1960, 1969 och 1970.

I ett land med så hög materiell behovstillfredsställelse som Sverige betraktar vi i allmänhet sysselsättningsaspekten som den viktigaste konjunkturfaktorn. Människor har ett behov av att syssla med något meningsfullt; i vissa fall har de det behovet även efter pensionsåldern. Jämfört härmed är det inte så viktigt om lönen är litet högre eller litet lägre, om arbetstiden är litet längre eller litet kortare. Jag tycker därför att vi måste se mycket allvarligt på det faktum att den totala arbetslösheten sedan ett och ett halvt år tillbaka befinner sig i ökning från en nivå som redan i och för sig var onaturligt hög.

Jag nämnde inledningsvis byggsektorn. Det svenska ekonomiska systemet — om man nu kan tala om ett system — brukar kallas blandekonomi. Det betyder, som alla vet, att en del av vårt ekonomiska liv styrs av medborgarnas på marknaden uttryckta efterfrågan — av gräsrotterna skulle man kanske kunna säga — medan en annan och snabbt växande del styrs av statsmakternas påbud. Det skulle väl då bli trädskronorna, för att fortsätta med trädgårdspråket. Finessen med detta är, sägs det, att när den fria marknadsdelen råkar i svängningar, såsom en marknad lätt gör, kan den kloka överheten låta sin sektor utföra motsvängningar som jämnar ut det hela, så att det inte blir några konjunktursvängningar totalt sett eller i varje fall bara små och betydelselösa konjunktursvängningar, ungefär så som den utländske besökaren hade föreställt sig att det fungerade här i Sverige.

Det är inte den offentliga sektorns driftsida man avser skall utföra mot-

svängningarna, utan det är investeringssidan. Det är här byggsektorn kommer in. I Sverige är nästan exakt fyra femtedelar av byggsektorn på ett eller annat sätt kontrollerad av just trädkronorna, d.v.s. av stat, kommuner och landsting. Detta gäller bl.a. hela bostadsbyggandet. Bara en femtedel styrs av marknadskrafterna. Genom att öka investeringarna i den offentliga delen av byggnadssektorn olika mycket eller, i extrema fall, rent av minska investeringarna skall de styrande sålunda kunna ordna så, att den totala sysselsättningen hålls på en någorlunda konstant nivå — i teorin alltså! Och märk väl att teorin egentligen inte förutsätter någon omskolning eller några reservarbeten. Den offentliga sektorn skall passa på när industrin och den privata byggnadssektorn rekryterar mindre folk än vanligt — då skall man ta över mer arbetskraft och med hjälp av denna större personal forcera det pågående offentliga byggandet, så att man vid nästa högkonjunktur kan ta det litet lugnare och, som sagt, t.o.m. minska de offentliga investeringarna en aning.

Nu har vi obestridligen haft en svacka i marknadsdelen av vår ekonomi under 1971, i varje fall i förhållande till den uppåtgående trenden. De privata byggnadsinvesteringarna har t.o.m. gått ner med 3 procent. Enligt teorin borde alltså det offentliga byggandet ha gått upp extra mycket för att hålla trenden. I varje fall borde inte överheten ha tillåtit sin andel av sektorn att öka mindre än normalt. Det absolut minsta man har rätt att kräva är väl ändå att den offentliga byggsektorn inte får minska under ett sådant här år. Men faktum är att den har minskat, och den har t.o.m. minskat ännu kraftigare än den privata delen — det rör sig om en nedgång på mellan 5 och 6 procent. Tydligt är det långt ifrån så att regeringen varit en garant för den fulla sysselsättningen — regeringen är tvärtom den största framkallaren av arbetslöshet.

Jag skall inte uppehålla mig vid orsakerna till detta fenomen — det må vara en ofrånkomlig eftersläpning i informationsflödet eller brist på detaljerad innantilläsning i konjunkturinstitutets höstrapport, där det faktiskt stod att det skulle bli en ökning av arbetslösheten med 1 à 1,5 procent om inte särskilda åtgärder vidtogs. Jag vill i stället fråga: Vartill gagnar alla Keynes' teorier, vad hjälper det oss att våra makthavare kontrollerar en allt större och större sektor när sådant kan hända? Vad nyttjar all konjunkturpolitik, om vi år efter år skall gå och vänta på att utlandet skall åstadkomma den uppgång som räddar oss?

— / —

Finansminister Gunnar Sträng: Det är naturligt att leden börjar glesna vid det här laget, och jag är säker på att publiken kommer att hålla mig räkning för om detta blir en mycket snabb kommentar till de inlägg som gjorts.

Herr Eliasson sällar sig nu till finansministerns konjunkturbedömning — det är kanske första gången vi är något så när eniga på den punkten. Den lilla skillnaden finns emellertid att jag talar för en konjunkturuppgång i slutet av 1972. Herr Eliasson är mycket försiktigare och vill senarelägga konjunkturuppgången till 1973. Vi skall inte tvista om den tidpunkten; framtiden får visa hur det blir! Men så säger herr Eliasson att man vid en konjunkturupp-

gång snabbt slår i kapacitetstaket; erfarenhetsmässigt kommer konjunkturuppgången snabbt, och har man då inte tånjbara reserver kan man hamna i en besvärande överansträngningssituation. Jag tror emellertid att vi i den selektiva politiken har ganska goda och tånjbara reserver. Det har talats om de tiotusentals arbetare som vi har i beredskapsarbeten, och det har talats om de i runt tal 30 000 à 40 000 som befinner sig under omskolning — på ett år är det 120 000. Det har också talats om arkivarbetarna, även om det väl i allmänhet inte är folk som utan vidare står till den allmänna arbetsmarknadens förfogande. Det finns alltså vissa buffertar som man successivt kan friställa från arbetsmarknadsverkets engagemang och ställa till förfogande för den efterfrågan som rimligtvis bör infinna sig när konjunkturen går uppåt. Det är svårare att ha en sådan buffert om man tillämpar de generella stimulansåtgärderna, medan just de selektiva metoderna ger en buffert som kan läggas emellan, om man är rädd för att slå i kapacitetstaket för hårt.

Jag fick frågan, om vi bara har kreditpolitiken att ta till. Jag tror att vi har en ganska god arsenal av medel att använda när uppgången blir påtaglig. De finanspolitiska medlen är delvis begränsade, men de finns där. Vi har vidare de rent fysiska regleringarna som vi arbetat med tidigare, och vi har naturligtvis penningpolitiken och räntepolitiken.

Herr Jacobsson i konjunkturinstitutet levererar, som vi alla vet, tillsammans med sina kolleger i institutet material till finansministern, på grundval av vilket denne sedan skriver sina ekonomiska betraktelser. Skillnaderna mellan konjunkturinstitutets och finansdepartementets bedömningar är i regel rätt små. Jag kunde naturligtvis vara lika ärlig och uppriktig som herr Jacobsson och säga, att det var förtvivlat vad vi båda räknade fel sist. Det båtar emellertid inte särdeles mycket. Jag när den stilla förhoppningen att varje gång som herr Jacobsson och hans kolleger, finansministern och hans medarbetare har gjort fel, så lär vi oss litet grand för framtiden. Vidare frågar herr Jacobsson: Borde vi inte ha varit djärvare? Man kan tänka sig att vi satsade 3 miljarder mer i den allmänna konjunkturstimulansen. Hade detta skett vid rätt tid skulle arbetslösheten ha varit mindre och nedgången i konjunkturen inte lika påtaglig, menade herr Jacobsson. Man kanske bör komma ihåg att den satsningen i så fall rimligen skulle ha börjat redan någon gång i slutet av 1970-talet. Men då levde vi allesammans i en känsla av att vi hade ett övertryck i ekonomin som medförde att vi började se vissa farofyllda perspektiv framför oss. Det var under 1970 som vi under tre fjärdedelar av året hade det stora underskottet i vår handelsbalans och bytesbalans. Det var under det året som vi de tre första kvartalen hade en ganska stadig nedgång i valutaservnen. Om vi mäter den svenska valutaservnen i importmånader — och det bör man rätteligen göra — var den förtvivlat klen vid det tillfället. Där har vi en naturlig förklaring till att regeringen var försiktig med de stimulansåtgärder som man så här i efterhand kan efterlysa.

När man gör dessa beskrivningar i efterhand — och det säger jag även till herr Nabseth — får man aldrig glömma bort, att en industrination med utåtriktad ekonomi är oerhört observerad av omvärlden just på dessa båda strategiska punkter — bytesbalansen och valutaservnen. Man bör faktiskt vara angelägen om att inte sköta det hela så illa, att man initierar en spekulation mot den egna valutan. Blir valutaservnen för låg och blir underskottet

i bytesbalansen bestående, då uppstår ögonblickligen en diskussion runt om i världen: Vart tar det vägen för dem? Hur går det här? Oron på valuta-marknaden börjar då med spekulation just mot valutan i det land där man sköter detta så pass illa. Vi behövde reparera det tillståndet så snabbt som möjligt, och vi var ganska långt ute i det kalla vattnet — låt mig gärna erkänna det. Man säger nu att finansministern inte borde ha varit så hård i sin finanspolitik under 1971. Den enkla förklaringen härtill är att vi tog väldiga risker under 1970 och att vi behövde reparera den situation som hade uppstått. Redan nu avläser vi att för 1972 är det slut med överbalanseringen på bytessidan — vi är tillbaka i ett underskott igen. Det visar att denna förstärkning sannerligen behövdes.

Herr Nabseth säger vidare, att man borde ha alternativa prognoser. Det kan naturligtvis ha sitt rent teoretiska intresse. Tyvärr kan man inte föra en alternativ ekonomisk politik på alternativa ekonomiska prognoser. När det hela skall omsättas i politisk handling måste man besluta sig, och då är det slut med alternativen — det är en sak som jag är alldeles övertygad om att herr Nabseth ger mig rätt i.

Herr Nabseth tog upp frågan om vår produktivitetsutveckling. Vi har under hela 1960-talet kunnat skryta med att denna varit utomordentligt förnämlig. Möjligen har amerikanerna kunnat konkurrera med oss, men knappast någon annan nation. På den punkten i nationalbudgeten vill jag personligen erkänna en stor osäkerhet. Jag skall följaktligen inte ha någon bestämd uppfattning i det avseendet. Det kan tänkas att vi inte kan uppnå en 7- à 8-procentig produktivitetsförbättring inom svensk industri, vilket vi normalt gjort under hela 1960-talet. Men det finns ändå ingenting som säger att vi vid en internationell jämförelse inte skall ha alla chanser att ligga bra till på detta speciella avsnitt.

Till herr Nicolin vill jag säga att det låter mycket med en ökning av statsbudgeten med 7 miljarder. Vid en jämförelse med den gamla riksstaten är det väl riktigt att räkna med en 13-procentig höjning. Nu har det ju hänt en hel del under 1971. Om jag däremot jämför de verkliga utgifterna 1971 och de som är upptagna i statsverkspropositionen blir utgiftsexpansionen ingalunda 13 procent, utan knappt hälften så stor. Då ser det inte fullt så avskräckande ut.

Faran för överkompensation genom sjukförsäkringen är ett problem som regeringen är helt medveten om. Den sittande utredningen har i uppdrag att ta itu med denna fråga. Jag vågar inte säga när utredningen kommer att avlämna sitt förslag, men den har presenterat sina tankegångar i ett ganska färdigt skick inför socialministern och finansministern. Utredningen har fått välsignelsen från socialministern och finansministern och därmed av regeringen för att fortsätta sitt arbete i denna riktning. Får vi fram detta förslag och kan rätta till förhållandet är mycket vunnet — det är herr Nicolin och jag överens om. Vi är alla på det klara med problemets natur och lika bestämt övertygade om att vi måste komma till rätta med missbruket.

Visst är marginalskatten ett problem, men jag brukar reagera emot att varje skattedebatt blir en debatt enbart om marginalskatterna. Det finns, som ni kanske känner till, två olika skolor som brukar framföra sin filosofi om marginalskattens verkningar. Den ena skolan har varit representerad här i dag.

Det är den skola som anser att marginalskatten är prohibitiv och hindrar folk att arbeta övertid och från att skaffa sig extra inkomster, därför att skatten tar för mycket av de sista hundralapparna eller den sista tusenlappen. Den andra skolan har en företrädare i en professor i finansrätt, en man som är högt värderad för sina kunskaper. Han säger att det är just den kraftiga marginalskatten som gör att svenska folket är så arbetsamt och flitigt. Man har nämligen vissa ambitioner i fråga om levnadsstandard. Man ser på varandra och vill ha bilen och sommarstugan, och man vill förlägga en semesterresa om året till Medelhavsområdet. För att orka med detta måste man, på grund av att vi har så höga marginalskatter, slita och släpa och stå i allt vad man orkar. Denne professor har publicerat den här filosofin i ett par intressanta artiklar. Jag skall inte säga vilken skola som är den rätta, men jag har tillåtit mig att presentera problemet från en ganska ny utsiktspunkt. Den filosofin finns kanske även hos andra. Denne professor har en vetenskaplig utgångspunkt för sin bedömning.

Jag har många gånger konfronterats med detta radikala förslag, att man helt enkelt skulle göra rent hus med progressiviteten i den statliga skatten. Herr Nicolin sade att progressiviteten bara ger 10 procent av de direkta skatterna. Det låter rätt oskyldigt, men eftersom vi tar in 45 miljarder via den direkta statsskatten och kommunalskatten, blir 10 procent 4,5 miljarder. I varje fall kommer finansministern varje gång i en ganska kinkig belägenhet när han börjar fundera över dessa frågor. Jag får ofta rekommendationen av den organisation, vars ordförande vi har nöjet att se här i kväll, nämligen Skattebetalarnas förening, att göra detta Alexanderhugg. Det har skrivits många artiklar om den saken.

Om jag skall göra mig av med 4,5 miljarder kräver den praktiska politiken att jag skall ta in dem någonstans. Det betyder en höjning av momsen med 4,5 procent. Jag behöver inte utveckla den saken närmare, utan jag räknar med att ni allesammans förstår det politiska predikament som uppstår om progressiviteten som i allt väsentligt drabbar de bäst ställda skall tas bort och motsvarande belopp tas ut på livsmedel, arbetskläder och allt vad det nu kan vara; momsen slår ju på allt detta. Även om denna lösning verkade vara mycket elegant när herr Nicolin talade om den, tvingas jag ändå i den politiska verkligheten att fundera både en och två gånger innan jag följer denna rekommendation.

Sedan kan man naturligtvis ställa frågan, om statsbudgetens underskott, d.v.s. det statliga upplåningsbehovet, på 3,3 miljarder är för stort för det kommande året. Vi har redovisat ett upplåningsbehov som är 1 miljard mindre än upplåningen under innevarande år. Det kan bli en tilläggsstat — jag är medveten om det — och 3,3 miljarder behöver inte vara den allra sista summan. Men vi har den skillnaden i år jämfört med tidigare år att vi kunnat, på grund av att avtalen är färdiga både för 1972 och 1973, räkna in lönekostnaderna i prognosen om ett upplåningsbehov på 3,3 miljarder. Det kunde vi inte göra under fjolåret. Följaktligen är den prognosen säkrare än den brukar vara, och därför behöver inte skiljaktigheterna i framtiden bli så enormt stora att man behöver befara någon påtaglig förändring i det antagna upplåningsbehovet. Eftersom vi i ett klokt ögonblick i det politiska livets historia beslutat oss för att konvertera löpande konsumtion till sparande och

kapitalbildning när vi införde AP-fonderna — vi tar av varje löntagare 10 procent av hans lön och omvandlar denna del av lönen till kapitalbildning och sparande — har vi en kapitaltillgång som växer år från år. Om man beaktar detta och dessutom beaktar att det absoluta lånebehovet rimligtvis skall sättas i relation till den absoluta budgetomslutningen, framstår kanske ändå inte detta upplåningsbehov som alldeles för stort. Man brukar reta mig genom att säga att Sträng tror att vad han har kommit fram till alltid är den riktiga avvägningen. När man sitter och funderar över detta och kommer fram till en slutsats är det klart att man försökt tänka från olika utgångspunkter. Vad man sedan presenterar är slutsatser av dessa överväganden. De kan vara felaktiga. Men jag skulle nog vilja säga att vi går i land med denna upplåning utan att därför behöva inkräkta på andra seriösa låntagares behov. Jag tänker på industrin och på kommunerna — det bör finnas utrymme även för dem inom ramen för vårt utvecklade sparande. Men jag kommer för allt vad jag är värd att i den politiska debatten slåss för att detta upplåningsbehov inte skall öka ytterligare. Det är oändligt lätt i den politiska hanteringen att föra fram populära reformförslag. Man säger: Dess bättre är det inte vi som skall skaffa fram pengarna, utan det är finansministerns sak. Den här upplåningen kommer jag alltså att försvara. Jag vill inte säga att den är så stor att vi därmed skulle utsätta oss för några inflationistiska faror.

Herr Matthiessen hade en relativt lång beskrivning av konjunkturcykeln och finanspolitikens misslyckande. Herr Matthiessen kom också in på att man borde ha handlat annorlunda både 1969 och 1970. Det var i oktober månad 1970 vi skärpte upp finanspolitiken ytterligare. Då hade vi hela perspektivet av överansträngningen bakom oss, och vi visste att underskottet i vår bytesbalans det året skulle röra sig mellan 1,5 och 2 miljarder. Jag ifrågasätter att det är möjligt att i efterhand diskutera vad som hade varit det riktiga. Tänk er tillbaka till den situation som då rådde! Vi hade i bytesbalansen ett underskott på mellan 1,5 och 2 miljarder, en snabbt sjunkande valutareserv, en situation på arbetsmarknaden där det fanns tre lediga arbetsplatser på varje anmäld arbetslös! Skulle jag i det läget ha gått till riksdagen och sagt: Nu skall här stimuleras, nu skall vi elda på under brasan? Jag har en känsla av att de flesta då skulle ha frågat sig: Vad har det nu tagit åt finansministern? Har han gripits av stilla vansinne eller vad är det fråga om? Man får alltid bedöma dessa frågor utifrån det dagsläge man har på ögats näthinna när åtgärderna vidtas.

Herr Lodin var en mycket trevlig bekantskap — detta var första gången vi träffades, och jag hälsar honom välkommen hit i fortsättningen; jag tänker nämligen fortsätta några år till. Hans uträkningar var helt riktiga. Jag har experter i finansdepartementet som gjort upp exakt samma tabeller för mig, och vi sätter oss faktiskt då och då ned och funderar över sådana här frågor. Jag har i riksdagen sagt att man inte kan göra ett skattesystem som står för evärdliga tider. På grund av prisstegringar, lönestegringar och kommunal-skattehöjningar har man ständigt ett behov av att göra revisioner och justeringar. Jag har brukat föreslå sådana revisioner ungefär vart tredje år, någon gång vart fjärde år. Nu har vi haft den nya skatteskalen under 1971, och vi kommer att få ha den också under 1972. Hur länge vi skall vänta innan jag föreslås riksdagen en revision vågar jag i dag inte säga, men jag har

hamnat i en något besynnerlig situation i och med att jag, delvis mot min vilja, fått beställning från riksdagen om en genomgripande utredning angående ett helt nytt skattesystem. Det är en så komplicerad fråga att det rimligtvis dröjer åtminstone fyra år innan utredningen är färdig med sitt arbete. Då uppstår den mycket intrikata frågan, om finansministern kan vara så ogenerad att han stövlar in på arenan och vill göra revisioner av skatteskalorna, medan den parlamentariska utredningen sitter och skisserar fram det idealiska skattesystemet, något som utredningen inom parentes sagt aldrig kommer att kunna åstadkomma. Den idealiska lösningen hör inte hemma i verklighetens värld.

Jag kan således bara säga att jag är helt på det klara med detta problem. Beräkningen är korrekt gjord! I den mån det finns möjligheter att revidera skatteskalorna är det klart att den frågan kommer att tränga sig på. Men, som sagt, en liten extra käpp i hjulet har vi fått genom att hela systemet nu är utsatt för denna djuplodande genomlysning.

Herr Backlunds synpunkter på dollarimperialismen och de monetära världsproblemen var enligt min uppfattning alldeles för onyanserade för att jag, med hänsyn till publikens tålmod och den framskridna tiden, skulle ge mig på att analysera och bemöta hans anförande. Det innehöll litet för mycket av patentuppfattningar, och jag avstår följaktligen från ett bemötande. Jag vill bara säga att vi väl allesammans fick ett intryck av att herr Backlund ogillade det dollarutflöde som under de senaste decennierna ägt rum från den amerikanska ekonomin. Jag vill bara understryka att det Washingtonmöte, som herr Backlund också ogillade, resulterade i att man skall sätta stopp för detta dollarutflöde. Det sades klart och tydligt ifrån att nu får amerikanerna sköta sina monetära balansproblem på samma sätt som alla andra nationer. Följaktligen kom man vid Washingtonmötet fram till ställningstagandet, att den gamla påduschningen av dollar över världen skall upphöra. Därmed tycker jag nog att herr Backlund i väsentliga stycken skulle kunna vara tillfredsställd. Men han slutade sitt anförande på ett sätt som tyder på att han var djupt otillfredsställd, och det gör det ännu svårare för mig att bedöma de olika avsnitten i hans litet komplicerade inlägg.

Herr Nordling överdriver situationen i dag. Jag nonchalerar sannerligen inte den arbetslöshet vi haft under 1971. Arbetslösheten har emellertid varierat från 2 procent upp till 3 procent när det var som värst. Den sista AKU-undersökningen i december månad visar 2,8 procent. Om man då säger att vi nu har ett problem med sysselsättningen som vi saknade 1936 — det var ju då som herr Nordlings beskrivning började — är det i grunden felaktigt. 1935 och 1936 hade vi en arbetslöshet på i medeltal 10 procent. Byggnadsarbetarna — för att ta herr Nordlings egen bransch som exempel — hade dessa år en arbetslöshet som låg på i medeltal mellan 30 och 40 procent; under vinterhalvåret var över 50 procent arbetslösa. Jag utgår ifrån att herr Nordling inte är så gammal, att han har några personliga minnen av 1930-talet. Jag har dessa personliga minnen! Jag var aktiv fackföreningsfunktionär på den tiden och sysslade inte med någonting annat än just dessa arbetslöshetsproblem. Jag vet därför att det är en oriktig presentation att beskriva läget och utvecklingen på det sättet. Det är lika oriktigt att beskriva omskolningen i AMS' regi och resultatet av omskolningen på det sätt som herr Nordling gjorde.

Det går nog inte heller, även om det låter behagfullt, att säga: Låt bli att snegla på utlandet; det är ju här hemma vi har arbetslösheten och följaktligen är det här hemma vi skall ta hand om arbetslösheten! Nu har vi satsat hårt för att åstadkomma en expansion av byggverksamheten på den statliga sektorn. Vi kommer under första halvåret 1972 att få en expansion när det gäller skolbyggandet, det statliga offentliga byggandet och bostadsbyggandet. Jag har använt den tid som stått till mitt förfogande för att försöka göra klart för mina åhörare att vi i Sverige sannerligen inte är oss "selv nok" när det gäller ekonomin. Har man en utrikeshandel som representerar 40 miljarder i vardera riktningen i en BNP på 180 miljarder, innebär det att var fjärde eller femte svensk arbetar för världsmarknaden, och då går det inte att säga: Det här är väl en enkel match, sätt bara i gång med arbetena på den offentliga sektorn inom landet! Herr Nordling skulle vakna med en fruktansvärd baksmälla om han fick någon politiker att acceptera sina idéer på den punkten. Vi kommer aldrig ifrån att vår ekonomi är en del i det större internationella hushållet.

— / —

Ordföranden: Innan jag definitivt förklarar förhandlingarna avslutade skulle jag vilja göra en personlig kommentar. Vi hörde av finansministern i TV i går, och han har i dag ännu kraftigare upprepat att han skulle vara beredd att ta gift för den händelse julhandeln 1971 inte varit bättre än 1970. Sådana där uttalanden måste skapa en viss oro bland finansministerns många vänner. Därför har jag under dagen gjort vissa studier och kunnat konstatera att finansministern därvidlag inte torde befinna sig i riskzonen.

Vi hörde i finansministerns senaste inlägg att vi kan räkna med Gunnar Strängs medverkan vid ytterligare samvaro av denna karaktär — finansministern sade att han har för avsikt att stanna kvar på sin post. Det innebär tydligen att vi i Nationalekonomiska föreningen kan få återkomma med en inbjudan även nästa år.

Jag tackar alla som gjort inlägg. Det har varit en lång och intensiv diskussion som ompänt många sidor av svensk och i viss mån även internationell ekonomi. Jag tackar alldeles särskilt finansministern för att han varit med oss så länge i kväll efter dessa ansträngande dagar. Vi bekräftar vår tacksamhet med en varm applåd!

Därmed är förhandlingarna avslutade.

— / —